

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

ŠIUOLAIKINIŲ POLITIKOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

AUGMINAS PETRONIS

II kurso studentas

**FILOSOFIJA IR POLITIKA ALASDAIRO MACINTYRE'Ų IR LEO
STRAUSSO DARBUOSE**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. habil. dr. A. Jokubaitis

Vilnius, 2021

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Petronis A. Filosofija ir politika Alasdairo MacIntyre'o ir Leo Strausso darbuose: Šiuolaikinės politikos studijų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas A. Jokubaitis. – S., 2021. – 46 p.

Reikšminiai žodžiai: filosofija, politika, Alasdair MacIntyre, Leo Strauss, istorizmas, Aristotelis, aristotelizmas, neoaristotelizmas.

Šiame darbe analizuojami Alasdairo MacIntyre'o bei Leo Strausso filosofijos sampratų ir požiūrio į modernią politiką skirtumai. Teigiama, kad Alasdairo MacIntyre'o filosofijos sampratai būdingas polinkis į istorizmą, nebūdingas Leo Straussui. Taip pat teigiama, jog MacIntyre'as savo darbuose susiduria su problemomis vertindamas modernią valstybę aristoteliškos santvarkų klasifikacijos požiūriu. Leo Straussas tokios problemos išvengia. Šis skirtumas sietinas su MacIntyre'o polinkiu į istorizmą. Kadangi savo teoriją konstruoja remdamasis aristoteline filosofijos tradicija, ir svarbiausius šios tradicijos interpretuoja istoristiškiau nei Straussas, MacIntyre'as negali jų filosofinių įžvalgų pritaikyti moderniai valstybei, kuri smarkiai skiriasi nuo antikinės Graikijos polio. Straussas šios problemos išvengia, nes jo supratimu klasikinė filosofija apmąsto žmogišką politikos patirtį, kuriai būdingi tam tikri nuo istorinių aplinkybių nepriklausantys bruožai.

Turinys

Įvadas	5
1. Alasdairo MacIntyre'o ir Leo Strausso filosofijos sampratų skirtumai	11
1.1. Istorizmo problema MacIntyre'o ir Strausso darbuose	12
1.2. Filosofijos ištakos ir santykis su istorinėmis aplinkybėmis	16
1.3. Santykis su filosofijos tradicija	21
2. Alasdairo MacIntyre'o ir Leo Strausso santykio su modernia politika skirtumai	24
2.1. Apolitiškas revoliucionierius? MacIntyre'o požiūris į modernią politiką kritika	25
2.2. Ikifilosofinė politikos patirtis ir Leo Strausso požiūris į modernią valstybę.....	33
Išvados.....	39
Literatūros sąrašas	43
Reziumė anglų kalba	46

Ivadas

Alasdairas MacIntyre'as ir Leo Straussas – du įtakingi XX a. mąstytojai (MacIntyre'as, žinoma, išliko aktyvus ir XXI a. pradžioje). Abu vienijo įsitikinimas, kad klasikinė, ikimoderni filosofija turi rimtų pranašumų prieš moderniąją ir šių pranašumų išryškėjimas buvo pagrindinė jų darbų tema. Tačiau tarp šių autorių esama ir reikšmingų, net gi esminių skirtumų – keletui iš jų aptarti skiriamas šis darbas. Pagrindinė darbo minties vystymo ašis – bandymas susieti dvi skirtingas kritikos kryptis, kurią įvairūs autoriai yra išsakę bandydami palyginti ar sukritikuoti Alasdairo MacIntyre'o ir Leo Strausso darbus. Tai, viena vertus, filosofijos sampratų skirtumai – filosofijos ir istorijos, filosofo ir tradicijos, filosofų ir nefilosofų (galima juos vadinti „paprastais žmonėmis“) santykių klausimai, galų gale, skirtingos filosofijos ištakų ir tikslų sampratos, pastebimos abiejų mąstytojų darbuose. Antra vertus, šiuos skirtumus darbe bandoma sieti su Strausso bei MacIntyre'o požiūriais į politiką – ypač į modernios valstybės, liberalios demokratijos politiką – kurie taip pat reikšmingai skiriasi. MacIntyre'as, linkęs istoriškiau interpretuoti filosofiją – tai reiškia, tiek priskiriantis filosofijai tikslą spręsti konkrečių istorinių visuomenių problemas, tiek didesnę dėmesį skiriantis praeities mąstytojų, kuriais seka, socialinei ir kultūrinei aplinkai – susiduria su rimtomis problemomis, sprendamas konkrečią problemą konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis – bandydamas nusakyti, kaip aristotelinės filosofijos požiūriu reikėtų elgtis su modernia valstybe. Leo Straussas, kurio filosofijos samprata minėtais aspektais pabrėžtinai neistoriška, šių problemų išvengia. Taigi, nevisuomeniška, neistoriška filosofijos samprata pasirodo esanti visuomeniškai bei istoriškai lengviau pritaikoma. Nevisuomeniška filosofijos samprata – tam tikra prasme visuomeniškesnė.

Pirmoji šiame darbe reikšminga kritikos kryptis – MacIntyre'o ir Strausso filosofijos sampratų skirtumai. Bene paskutinis į debatą šiuo klausimu įsitraukė politinės filosofijos tyrinėtojas Nathanas Pinkoskis¹. Jo straipsnis „Alasdair MacIntyre and Leo Strauss on the Activity of Philosophy“ tapo kertiniu tekstu, kuriuo šiame darbe remiamasi ir su kuriuo polemizuojama. Pinkoskis, aptardamas Strausso ir MacIntyre'o požiūrį į filosofiją, teigia, kad, nepaisant paviršinių skirtumų, tarp šių dviejų mąstytojų esama esminių panašumų – abu siekia subalansuoto istorijos ir filosofijos santykio, abu teigia, jog filosofijos užduotis yra prigimties, natūralios tikrovės pažinimas. Be to, anot Pinkoskio, tiek Straussas, tiek MacIntyre'as filosofijai numato panašias pažinimo ribas – abiejų mąstysenoje filosofijos pasiekimai rodo esą kuklūs, nuolat atviri revizijai bei naujam vertinimui².

¹ Nathan J. Pinkoski, „Alasdair MacIntyre and Leo Strauss on the Activity of Philosophy.“ *The Review of Politics* 82, 2020, 97-122. <<https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-politics/article/alsadair-macintyre-and-leo-strauss-on-the-activity-of-philosophy/0F32081E91BB64AD35AE7CB19BFA38F8>> [Žiūrėta 2021 01 11]

² Ten pat, 119-122.

Pagrindine Strausso ir MacIntyre'o lyginimo ašimi Pinkoskio darbe tampa istorizmo klausimas. Straussas buvo griežtas istorizmo – istorijos ir filosofijos maišymo – kritikas. Jis griežtai skyrė istorinius klausimus nuo filosofinių: pirmieji yra apie istorines konkretybes, antrieji – apie nuo laiko nepriklausomas bendrybes, arba dalykų prigimtį. Moderni filosofija, būdama istorijos ir filosofijos mišiniu, filosofinių uždavinių kėlimą padaro neįmanomą, todėl reikia ieškoti būdų atgaivinti klasikinę filosofiją. Tačiau, anot Pinkoskio, Straussas filosofijos atgaivinimą laiko problemišku dalyku – filosofija nebegali prasidėti nuo kasdienės patirties, nes tai, kaip ji suvokiama, pakeitė moderni filosofija. Vadinasi, ji turi prasidėti nuo filosofijos istorijos. Todėl Strausso filosofijos atgaivinimo projektas, Pinkoskio teigimu, yra savaip priklausomas nuo istorijos³.

Pinkoskis teigia neistoriškos filosofijos kritiką esant vieną iš pagrindinių MacIntyre'o darbų temų ir įžvelgia juose R. G. Colingwoodo įtaką – istoriškai nejautri analitinė filosofija yra MacIntyre'o „principinis taikinys“⁴. Vis dėlto, detaliau aptardamas MacIntyre'o intelektualinę biografiją, Pinkoskis teigia, jog savo istoristines laikysenas MacIntyre'as laikui bėgant apleido – pavyzdžiui, jis atsisakė kai kurios istoristinės Aristotelio kritikos. Istorija MacIntyre'ui, kaip ir Straussui, lieka filosofijos pagalbininke. Be to, užduotis, kurią MacIntyre'as kelia filosofijai, anot Pinkoskio, yra nuo istorinių aplinkybių nepriklausančios tiesos ieškojimas ir tai iš esmės sutampa su Strausso pozicija, nors MacIntyre'as ir naudoja skirtingą žodyną⁵. Šiame darbe siekiama įrodyti, kad Pinkoskis neįvertina skirtingo MacIntyre'o ir Strausso požiūrio į filosofijos ištakas, su jomis sietiną jos visuomeninę misiją bei tikslus.

Itin didelę reikšmę interpretuojant Leo Strausso požiūrį į filosofiją – kurį jis save tekstuose, vis dėlto, ne taip noriai atskleidžia kaip MacIntyre'as – turėjo Richardo Velkley studija „Heidegger, Strauss, and the Premises of Philosophy“⁶. Šis nedidelis veikalas tapo pagrindiniu ramsčiu, bandant sistemiškiau suprasti svarbiausias Strausso intelektualinio palikimo temas, prielaidas ir išvadas. Būtent Velkley studijos dėka pavyko palyginti MacIntyre'o ir Strausso santykį su filosofija kaip tradicija.

Antroji šiame darbe esmingai svarbi kryptis – kritika MacIntyre'ui kaip „apolitiškam revoliucionieriui“, dažnai atsiremianti į Strausso intelektualinį palikimą. Bene toliausiai šia kritikos MacIntyre'ui kryptimi pasistūmėjo prancūzų filosofas Emile'is Perreau-Saussine'as, parašęs knygą

³ Ten pat, 100-101; Leo Strauss, „Political Philosophy and History.“ *Journal of the History of Ideas*, 10 (1), 30-32. <https://www.jstor.org/stable/2707198?seq=1#metadata_info_tab_contents> [Žiūrėta 2020 01 11]

⁴ Pinkoski, *Alasdair MacIntyre and Leo Strauss*, 102.

⁵ Ten pat, 102-119.

⁶ Richard L. Velkley, *Heidegger, Strauss, and the Premises of Philosophy. On Original Forgetting*. Chicago: The University of Chicago Press, 2011

„Alasdair MacIntyre: une biographie intellectuelle“. Nathano Pinkoskio teigimu, Perreau Saussine‘as buvo „pakankamai įžūlus“, drįsdamas MacIntyre‘ui pritaikyti jo paties siūlomą ir naudojamą intelektualinės biografijos žanrą⁷. Prie šio leidinio įžanginiu žodžiu prisidėjo ir žymus prancūzų mąstytojas Pierre‘as Manent‘as – šio darbo kontekste svarbus ir tuo, jog, kaip pats teigia, savo intelektualiniame kelyje patyrė stiprią Leo Strausso įtaką⁸.

Įžanginiame žodyje Manent‘as dėkoja MacIntyre‘ui už identifikuotą „centrinį atotrūkį“ šiuolaikiniame požiūryje į žmogų – „adekvataus žmogaus veiklos supratimo trūkumą ir „praktinio“ proto registro apleidimą“⁹. Manent‘as teigia, kad MacIntyre‘ o riboto dydžio bendruomenės praktikoje randamo gėrio fenomenologija – „itin aštri“¹⁰. Tačiau Manent‘as reziumuodamas pakartoja ir itin teigiamai atsiliepia apie knygoje išdėstyta Perreau-Saussine‘o kritiką – MacIntyre‘as stengiasi būti aristotelininkas kiek tik gali, bet vengia Aristotelio politinėje filosofijoje esminės politinių formų ir režimų temos.

Perreau-Saussine‘as MacIntyre‘ą, visų pirma, laiko liberalizmo kritiku – anot prancūzo, tai pagrindinė gija, siejanti skirtingus MacIntyre‘o veiklos etapus. Apskritai, Perreau-Saussine‘as liberalizmo kritikus dalina į dvi grupes – kairiuosius ir dešiniuosius. Kairieji liberalizmo kritikai, anot Perreau-Saussine‘o, kritikuoja liberalizmą dėl teisingumo trūkumo – liberalios tvarkos lygybė, jų požiūriu, tik iliuzija, o iš tikrųjų vešintys turtiniai bei socialiniai skirtumai liberaliąją demokratiją daugiau ar mažiau paverčia plutokratinė sistema. Dešinieji liberalizmo kritikai, savo ruožtu, liberalizmą kritikuoja „kilnumo vardu“¹¹ – jiems liberali demokratija rodosi ne per mažai, bet per daug demokratiška, jie trokštų „vienų didybės, o kitų vidutinybiškumo“¹².

MacIntyre‘as, Perreau-Saussine‘o akimis, įdomus tuo požiūriu, kad jo liberalizmo kritika rodosi ir kaip kairioji, ir kaip dešinioji. MacIntyre‘as kritikuoja kapitalizmą dėl nelygybės, o individualizmą dėl naikinamų bendruomeninių praktikų, kreipiančių žmones link gėrių, galinčių suteikti gyvenimui prasmingą vienovę bei padėti ugdyti dorybes. MacIntyre‘o požiūriu, laisvė nėra

⁷ Nathan J. Pinkoski, „Manent and Perreau-Saussine on MacIntyre’s Aristotelianism.“ *Perspectives on Political Science*, 48:2, 2019, 126. <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10457097.2018.1563402>> [Žiūrėta 2020 01 11]; Daugiau apie MacIntyre‘o siūlomą intelektualinės biografijos žanrą, kaip gerą priemonę siekiant suprasti filosofiją ir filosofus straipsnyje Alasdair MacIntyre, „The ends of life, the ends of philosophical writing.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *The Tasks of Philosophy. Selected Essays. Volume I*. 2 leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 125-142.

⁸ Pierre Manent, „Pierre Manent on Raymond Aron and Leo Strauss.“ Veogelin View, 2015. <<https://voegelinview.com/pierre-manent-on-raymond-aron-and-leo-strauss/>>

⁹ Pierre Manent, „Préface.“ Kn. Émile Perreau-Saussine, *Alasdair MacIntyre: une biographie intellectuelle*. Paris: Presses Universitaires de France, 2015.

<https://www.amazon.com/dp/B01AJE0F9C/ref=pe_385040_118058080_TE_M1DP> [Žiūrėta 2020 01 11]

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Émile Perreau-Saussine, *Alasdair MacIntyre: une biographie intellectuelle*. Paris: Presses Universitaires de France, 2015. <https://www.amazon.com/dp/B01AJE0F9C/ref=pe_385040_118058080_TE_M1DP> [Žiūrėta 2020 01 11]

¹² Ten pat.

tiesiog galia rinktis, ką norime. Ji taip pat reiškia gebėjimą veikti siekiant gėrio, kreipiant save link tobulumo. Tačiau, Perreau-Saussine'o teigimu, MacIntyre'as pernelyg nuvertina patriotizmo, kaip vaisto negandoms, kurias aprašo, svarbą, pamiršta pilietinę dorybę ir moralinę dorybę priskiria subpolitinių bendruomenių, ypač religinių, gyvenimui. Jis neigia svarbą liberalizmo, anot Perreau-Saussine'o, bandančio sutaikyti kartais konfliktuojančias teologines ir pilietines dorybes. Politiką nustūmęs į antrąjį planą, MacIntyre'as vengia teologinės-politinės problemos – nėra aišku, kokią politinę santvarką ir formą jis siūlo spręsti skirtingų praktikų ir bendruomenių – ypač religinių – sugyvenimo klausimą¹³.

Manent'as ir Perreau-Saussine'as kritikuoja MacIntyre'ą, nes šio požiūriu Aristotelis tiria žmones labiau kaip socialinius, nei kaip politinius gyvūnus. Mažų subpolitinių bendruomenių, tokių kaip žvejų kaimai, amatininkų gildijos ar vienuolynai, praktikos MacIntyre'o požiūriu geba suteikti individui moralinius orientyrus, ko negali moderni valstybė. Praktinio gyvenimo centre MacIntyre'o koncepcijoje atsidūria amatininko ar profesionalo, o ne į pilietinį gyvenimą įsitraukusio žmogaus dorybės bei praktikos. Taigi, MacIntyre'as, nors ir teigia esąs nusistatęs prieš liberalizmo hegemoniją, nepateikia ir nė neieško jokios sisteminės alternatyvos liberaliai valstybei ir taip, savo socialinėje bei kultūrinėje kritikoje, praktiškai atsisako politinio matmens bei nusileidžia liberalizmui, kurį pats kritikuoja. Liberaliajai demokratijai MacIntyre'as nesiūlo jokios sisteminės alternatyvos¹⁴.

Panašią kritiką MacIntyre'ui išreiškia ir Thomas S. Hibbsas, anot kurio, mažos bendruomenės, kurias MacIntyre'as laiko vienintele įmanoma bendrojo gėrio siekimo erdve, yra subpolitinės ne tik moderniais, tačiau ir Aristotelio standartais, o bendrojo gėrio politikos gaivinimas aristotelinę filosofiją maišant su marksizmu MacIntyre'ą „palieka su rimtai ribota ir sujaukta politine teorija“, kuri nekelia jokios grėsmės nusistovėjusiai politinei tvarkai, tačiau gali suvaržyti gebėjimą apie modernią politiką mąstyti kitaip nei „redukcionistiniu pagrindu“¹⁵. Pagrindine Hibbso kritikos ašimi taip pat yra tai, kad MacIntyre'as neturi pasiūlymo, ką daryti su modernia valstybe. Hibbsas MacIntyre'o poziciją laiko nenuoseklia – MacIntyre'as neabejotinai laiko modernia valstybę tradicines praktikas naikinančiu veiksmu, be to, perima Marxo kapitalizmo ir liberalizmo kritiką, tačiau pasisako prieš revoliucinį modernios valstybės pertvarkymą ir neigia užsiimantis anarchistine valstybės aparato kritika¹⁶.

¹³ Ten pat.

¹⁴ Ten pat; Pinkoski, *Manent and Perreau-Saussine on MacIntyre's Aristotelianism*, 125.

¹⁵ Thomas S. Hibbs, „MacIntyre, Aquinas, and Politics.“ *The Review of Politics*, 66 (3), 2004, 358-359. <https://www.jstor.org/stable/4149187?seq=1#metadata_info_tab_contents> [Žiūrėta 2021 01 11]

¹⁶ Ten pat, 359, 364-367.

Šio darbo kontekste svarbu paminėti tai, kad Hibbsas, kritikuodamas MacIntyre'o Aristotelio interpretaciją, remiasi Leo Straussu. MacIntyre'o požiūriu, moderni valstybė nėra politinė bendruomenė aristoteline prasme – ji gerokai per didelė ir pernelyg heterogeniška, kad joje galėtų egzistuoti kokia nors bendrojo gėrio siekianti praktika. Politinėmis bendruomenėmis galėtų būti kas nors panašiau į antikinį miestą-valstybę, pavyzdžiui, mažos lokals bendruomenės – tokios kaip jau minėti žvejų kaimai, amatininkų gildijos ar vienuolynai. Hibbsas ginčija tokią aristotelizmo interpretaciją – jo teigimu, tokios bendruomenės negeba pačios savęs išlaikyti ekonomiškai, palaikyti savo gyvybingumo bent per keletą skirtingų kartų, yra priklausomos nuo modernios valstybės dėl karo pavojaus. Be to, Hibbsas prieštarauja MacIntyre'o teiginiui, kad modernioje valstybėje neįmanomas bendrasis gėris. Būtent čia jis į pagalbą pasitelkia Leo Straussą, anot kurio, aristoteliškas politikos mokslas siūlo bandyti ieškoti konfliktuojančiose piliečių teisingumo reikalavimuose dalinio teisingumo, duodamas suprasti, kad tai pritaikoma tiek antikinei, tiek parlamentinei liberaliajai demokratijai¹⁷.

Ar Leo Straussas gali pasiūlyti alternatyvią aristotelizmo interpretaciją – tokią, kuri leistų kalbėti apie liberaliąją demokratiją, kaip apie bendrojo gėrio siekiančią santvarką? Straussas, kitaip nei MacIntyre'as, liberaliąją demokratiją vertina aristotelišku politinių santvarkų požiūriu. Jis liberaliąją demokratiją laiko tarpine santvarka, derinančia aristokratijos ir demokratijos bruožus. Liaudis – demokratinis dėmuo – renka savo atstovus, taigi, elitą – aristokratinį dėmenį – kuris ir valdo valstybę iš tiesų¹⁸. Tačiau svarbiausias skirtumas tarp MacIntyre'o ir Strausso požiūrių į modernią valstybę yra nesutarimas ar modernios valstybės politika yra ta pati politika kaip antikinės Graikijos miesto-valstybės politika. Kitaip tariant, ar politika, aristoteline prasme, apskritai būdinga moderniai valstybei. MacIntyre'as aristotelinę moralės filosofijos tradiciją laiko pranašesne už visas savo varžoves. Tačiau MacIntyre'as aristotelinę filosofijos tradiciją laiko neatskiriamą nuo polio kultūrinės aplinkos. Vadinasi šios iš šios tradicijos išplaukiantiems moraliniams reikalavimams įgyvendinti reikalingos praktikos bei institucijos, kurios šiuolaikinėje modernioje valstybėje yra beveik išnykusios ir kurių likučius moderni valstybė linkusi naikinti. Dar daugiau: nebūdamas pilnaverčiu politiniu agentu asmuo negali tapti pilnaverčiu moraliniu agentu. Tačiau moderni valstybė nesuteikia asmeniui tradicijų, praktikų ir jas saugančių institucijų komplekto. Moderni valstybė suręsta taip, kad joje nebūtų jokio bendrojo gėrio, tik tarpusavyje nieko bendra neturinčių

¹⁷ Ten pat, 369-371.

¹⁸ Leo Strauss, „Liberal Education and Responsibility.“ Kn. Leo Strauss, *Liberalism Ancient and Modern*. 3 leid. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1995, 9-25.

individų konfliktuojančių interesų derinimas¹⁹. Jos piliečiai neturi nei bendrų praktikų, nei bendro dorybių rinkinio, nei bendrojo gėrio. Kadangi neturi polio, jie neturi politikos.

Leo Straussas žvelgia į modernią politiką iš visai kito taško. „Galime būti tikri, kad mūsų politinė situacija neturi nieko bendra su jokia ankstesne politine situacija, išskyrus tai, jog ji – *politinė* situacija“, – teigia Straussas²⁰ (kursyvas – A. P.). Ir kaip ir kiekviena politinė situacija, ji iš mūsų reikalauja siekti pokyčių arba stabilumo – pokyčių į gerą arba stabilumo vengiant blogio. Bet kas yra gera ir bloga? Štai prigimtinės teisės problema – būtent, problema, nes daugiausia, ką politinės filosofijos istorija gali pasiūlyti, Strausso nuomone, yra konfliktuojantys ir nesuderinami skirtingų mąstytojų atsakymai. Atsakymai yra skirtingi ir nesuderinami, tačiau keičiantis laikmečiams klausimas išlieka. Šis prigimtinio gėrio klausimas yra vienas iš fundamentalių klausimų, visais laikais lydinčių žmogaus politinę patirtį. Tad senųjų ir modernųjų ginče naujumas nebūtinai yra pranašumas – senoji, klasikinė filosofija gali būti tokia pat aktuali, netgi aktualesnė modernios politikos kontekste, taip pat ir svarstant apie modernią valstybę²¹.

Šio darbo tikslas – įrodyti, jog tarp dviejų minėtų kritikos krypčių – tarp Strausso ir MacIntyre'o filosofijos sampratų skirtumų ir skirtingo požiūrio į klasikinės ir aristotelinės politinės filosofijos pritaikomumą moderniai valstybei – esama ryšio. Tai pagrindinis įnašas, kurio šiame darbe siekiama. Taip pat mėginama diskutuoti su jau minėtu Nathanu Pinkoskiu apie Strausso bei MacIntyre'o filosofijos sampratų skirtumus, teigiant, jog Pinkoskis neįvertina kai kurių MacIntyre'o ir Strausso nesutarimų.

¹⁹ Alasdair MacIntyre, *Trumpa etikos istorija*. 2 leid. Vilnius: Charibdė, 2014, 65-86; Alasdair MacIntyre, *After Virtue*. 13 leid. London: Bloomsbury Academic, 2018, 153-192; Alasdair MacIntyre, *Dependent Rational Animals*. London: Duckworth, 1999, 129-146.

²⁰ Leo Strauss, „Epilogue.“ Kn. Leo Strauss, *Liberalism Ancient and Modern*. 3 leid. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1995, 209.

²¹ Leo Strauss, „What Is Political Philosophy?“ *The Journal of Politics*, 19 (3), 1957, 343. <<http://www.jstor.org/stable/2126765>> [Žiūrėta 2020 01 11]; Strauss, *What is Liberal Education*, 3-8; Leo Strauss, „Restatement.“ Kn. Victor Gourevitch ir Michael S. Roth (sud.) *On Tyranny. Leo Strauss. Including the Strauss-Kojève Correspondence*. New York: The Free Press, 1991, 177-212.

1. Alasdair MacIntyre'o ir Leo Strausso filosofijos sampratų skirtumai

Nathanas Pinkoskis teigia, kad Strausso ir MacIntyre'o požiūriams į filosofiją būdinga „stipri simetrija“, tačiau taip pat pripažįsta, kad jie „nėra vienodi“²². Viena vertus, anot Pinkoskio, MacIntyre'as nesilaiko griežtos perskyros tarp filosofų bei nefilosofų ir nemano, kad filosofija yra pavojinga intelektualiai filosofams neprilygstantiesiems. Atvirkščiai, MacIntyre'o požiūriu, filosofija „paprastiems žmonėms“ gali padėti geriau suprasti ir siekti gėrių²³. Straussas, priešingai, laikė filosofiją tam tikra prasme pavojinga. Filosofija sėja abejonę kasdienėmis nuomonėmis ir padeda pažinti tik problemas, vargiai duodama atsakymų, todėl filosofija yra linkusi paralyžiuoti praktinę veiklą²⁴.

Nors MacIntyre'as filosofijos tikslus nusako panašiai kaip Straussas – filosofija abiem reiškia tiesos apie dalykų prigimtį ieškojimą – Pinkoskis atkreipia dėmesį ir į MacIntyre'o darbuose pastebimą Colingwoodo įtaką, o tai turėtų reikšti, kad MacIntyre'as yra istoristas ir, straussišku požiūriu, neužsiima filosofija. Pinkoskis, nuroydamas MacIntyre'o požiūrį į istorijos ir politikos santykį, teigia, kad konflikto vis dėlto nėra, nes tiek MacIntyre'o, tiek Strausso požiūriu istorija turėtų būti filosofijos „pagalbinė“ priemonė²⁵. Tačiau Pinkoskis ignoruoja kai kurias itin istoristinio pobūdžio MacIntyre'o ištaras bei argumentus. Be to, Pinkoskis neįvertina masto, kuriuo MacIntyre'as, kitaip nei Straussas, priskiria filosofijai visuomeniško kultūros taisymo įrankio vaidmenį. Galų gale, Pinkoskis neaptaria radikalčiai skirtingo MacIntyre'o ir Strausso santykio su filosofija kaip tradicija.

Šio skyriaus tikslas – sukritikuoti Pinkoskio tezę, jog MacIntyre'o ir Strausso filosofijos sampratoms būdinga stipri simetrija, įrodant, kad, pirma, nors MacIntyre'as pagal Strausso nubrėžtą skirtį nepatenka tarp istoristų, vis dėlto jo darbams būdingos istoristinės stendencijos. Antra, jog MacIntyre'o polinkis į istorizmą sietinas su tuo, jog MacIntyre'as filosofijos tikslui priskiria tikslą reformuoti sociumą, kuris nebūdingas Strausso sampratai bei kurį ignoruoja Pinkoskis. MacIntyre'as laiko praeities filosofus konkrečių socialinių ar kultūrinių problemų konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis sprendėjais, kai Straussas yra linkęs laikyti filosofijos klasikų nuo žmogaus būklės neatskiriamų ir šia prasme amžinų problemų sprendėjais.

Trečia, siekiama įrodyti, jog šis MacIntyre'o polinkis į istorizmą pasireiškia ir MacIntyre'o santykiyje su filosofija kaip tradicija, kuris radikalčiai skiriasi nuo Strausso požiūrio. Čia svarbu

²² Pinkoski, *Alasdair MacIntyre and Leo Strauss*, 97, 119.

²³ Ten pat, 119-121.

²⁴ Steven B. Smith, *Reading Leo Strauss*. 2 leid. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2007, 161-166.

²⁵ Strauss, *What is Political Philosophy*, 343; Leo Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*. Vilnius: Tyto Alba, 2017, 99-101; Alasdair MacIntyre, „First principles, final ends.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *The Tasks of Philosophy. Selected Essays. Volume I*. 2 leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 143-178; Pinkoski, *Alasdair MacIntyre and Leo Strauss*, 119-120.

nedviprasmiškai apibrėžti sąvokas – atskirti filosofiją kaip veiklą arba kaip filosofavimą, taigi, tekstų rašymą, ankstesnių autorių filosofinę kritiką, filosofinę refleksiją, ir filosofiją kaip tradiciją arba filosofijos tradiciją – ankstesnių autorių tekstus, jų interpretacijas, skirtingas mąstymo sroves bei tradicijas ir visą kitą kultūrinį palikimą, gaunamą su filosofijos studijomis. MacIntyre'as filosofavimą laiko esant priklausomą nuo filosofijos tradicijos, iš kurios paveldimos tiek problemos, tiek sėkmės bei nesėkmės kriterijai. Straussas atsiribojimą nuo tradicijos primetamų rėmų laiko būtina sąlyga autentiškam filosofavimui.

1.1. Istorizmo problema MacIntyre'o ir Strausso darbuose

Istorijos ir filosofijos santykio klausimui Straussas savo darbuose skyrė daug dėmesio. Kartais ši tema aptariama kalbant apie konkrečias politinės filosofijos temas – pavyzdžiui, veikale „Prigimtinė teisė ir istorija“ visas skyrius skirtas nagrinėti politinės filosofijos, prigimtinės teisės ir taip vadinamo „istorinio požiūrio“ santykio klausimams²⁶. Bene išsamiausiai Leo Straussas istorijos ir filosofijos santykį aptaria trumpame filosofiniame esė „Political Philosophy and History“²⁷.

Istorinį požiūrį – arba istorizmą – Straussas ne kartą kritikavo, kaip vidujai prieštarinę ir netgi kaip antifilosofinę poziciją, bei vadino istorizmo problema „svarbiausiu šiandienos filosofiniu klausimu“²⁸. Strausso teigimu, istoristinė pozicija moderniam pasaulyje tapo vyraujanti – „kiek apskritai galime kalbėti apie laiko dvasią, galima tvirtai sakyti, kad mūsų laiko dvasia yra istorizmas“²⁹.

Ką būtent reiškia „istorizmas“ Strausso darbų kontekste? Vienas būdas atsakyti į šį klausimą – nubrėžti istorines istorizmo ribas. Straussas linkęs modernios filosofijos istoriją suprasti kaip palaiptą istorizmo įsigalėjimą. Strausso teigimu, jau XVI a. istorizmo užuomazgos tapo pastebimos. XVII-XVIII a. racionalizmas buvo istoriškesnis nei tai, ką galima pavadinti ikimoderniu racionalizmu. XVII a. pabaigoje terminas „laiko dvasia“ tapo įprastas, o XVIII a. viduryje pradėta kalbėti apie „istorijos filosofiją“³⁰. Galutinai istorizmas susiformavo XIX a. Reikšmingiausias buvo Hegelio bandymas sukurti istorijos ir filosofijos sintezę. Strausso teigimu, istorizmas buvo reakcija į Prancūzijos revoliuciją ir filosofinę prigimtinės teisės doktriną, suteikusią radiklios kritikos esamai tvarkai galimybę, tad buvo ieškoma, kaip įveikti revoliucinę mąstyseną įveikiant prigimtinę teisę. Istorizmas pasirodė kaip galimybė į visus teorinius idealus pažvelgti kaip į istoriškai susiklosčiusius kultūrinius fenomenus. „[U]niversalių principų pripažinimas paprastai trukdo žmonėms nuoširdžiai tapatintis su likimo jiems skirta visuomenine santvarka arba ją

²⁶ Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 23-50.

²⁷ Strauss, *Political Philosophy and History*.

²⁸ Ten pat, 30-31.

²⁹ Ten pat, 31.

³⁰ Ten pat, 32.

pripažinti³¹, – teigia Straussas. Šį XIX a. istorizmą, neigiantį modernios racionalistinės filosofijos pretenzijas į universalios prigimtinės teisės pažinimą, Straussas sieja su Edmundu Burke'u, Leopoldu von Ranke, Friedrichu Carlu von Savigny, Otto von Gierke ir Henry Sumneriu Maine'u³². XX a. istorizmas buvo revoliucinis – interpretuojant istoriją iš dabarties perspektyvos buvo ieškoma progreso kelio į geresnę ateitį – nors ir neįvardija konkrečiai, panašu, kad čia Straussas galvoje turi marksizmo filosofinės srovės sustiprėjimą. Strausso teigimu, XX a. viduryje (tai yra, tuo metu, kai jis rašė) istoriniai tyrimai dominavo visose socialinių ir humanitarinių mokslų srityse, vis labiau konkrečioje srityje besispecializuojančių mokslininkų³³. Taigi, Strausso požiūriu, istorizmas Vakaruose tapo vyraujančiu požiūriu.

Kitas būdas paaiškinti, kas yra istorizmas – padaryti tai filosofiniu keliu, pateikiant svarbiausias istorizmo prielaidas ir aptariant jų implikacijas. Istorizmas reiškia politinių filosofijų įvairovės laikymą istorinių situacijų įvairovės funkcija. Straussas lygina istoristinį ir konvencionalistinį požiūrius. Konvencionalistas, kaip ir klasikinės prigimtinės teisės teoretikas, daro prielaidą, kad fundamentaliausia skirtis yra tarp prigimties ir konvencijos – tarp to, kas yra duotybė, stabilu, nekinta ir nepriklauso nuo žmonių valios, ir to, kas nėra duotybė ir priklauso nuo žmonių susitarimų. Tačiau kitaip nei klasikinės prigimtinės teisės teorijos šalininkas, konvencionalistas nemano, kad įmanoma rasti kokį nors prigimtinio teisingumo ar gėrio apibūdinimą – jie visi yra konvencijos. O modernaus istorinio požiūrio šalininkai apskritai atmeta mintį, kad prigimtis galėtų būti norma. Visos normos laikomos istorinėmis ir (bent jau ankstyvųjų istoristų atveju) tikimasi, kad istorija suteiks politinio veikimo normas³⁴. Istorizmas prasidėjo kaip bandymas rasti teisingus principus ne prigimtyje, bet istorijoje – konvencijų srityje. Ši mąstysena apverčia prigimties ir konvencijos dualumą, teikdama pirmenybę konvencijai.

Anot Strausso, istoristinis požiūris įsivelia į vidinius prieštaravimus. Tai yra sukilimas prieš bet kokius transendentinius principus, tačiau istorinei mokyklai juos diskreditavus, paaiškėjo, kad iš istorijos neįmanoma išvesti jokių principų – „nešališkam istorikui „istorinis procesas“ atsiskleidė kaip beprasmis tinklas, suverptas ir to, ką žmonės darė, gamino ir mąstė, ne labiau negu iš gryno atsitiktinumo – tai idioto pasakojama pasaka“³⁵. Atėmęs galimybę mąstyti apie objektyvius teisingumo kriterijus, istorizmas veda į nihilizmą. Be to, istoristinė tezė pati yra transistorinio pobūdžio. Sakyti, kad visa žmogiška veikla, taip pat ir filosofija, yra istorinių aplinkybių funkcija,

³¹ Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 27-28.

³² Timothy W. Burns, „The Place of Straus-Kojeve debate in the Work of Leo Strauss.“ Kn. Timothy W. Burns ir Bryan Paul Frost (sud.), *Philosophy, History, and Tyranny: Reexamining the Debate between Leo Strauss and Alexandre Kojève*. Albany: SUNY Press, 2016, 26-27.

³³ Strauss, *Political Philosophy and History*, 31-32.

³⁴ Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 25-27; Strauss, *Political philosophy and history*, 36.

³⁵ Strauss, *Political Philosophy and History*, 32.

reiškia išsakyti teiginį, kuris pats pretenduoja būti tiesa apie pasaulį, koks jis yra nepriklausomai nuo kintančių istorinių aplinkybių. Pagrindinės istorizmo tezės pobūdis prieštarauja istorizmo tezei, taigi pagrindinė istorizmo tezė yra vidujai prieštaringa³⁶.

Istoristinį požiūrį Straussas laiko nesuderinamu su politinės filosofijos siekais. Tyrinėdami istoriją galime suprasti, kaip laikui bėgant įvairiose kultūrose keitėsi teisingumo supratimas, bet kas yra teisingumas iš tokių tyrimų nepaaiškės. Straussas pabrėžia, kad politinė filosofija ir istorijos tyrinėjimas sprendžia visiškai kitokio pobūdžio klausimus – filosofui rūpi žmogaus ir valstybės prigimtis, o istorikui rūpi konkretūs žmonės ir konkrečios valstybės. Kadangi atmeta galimybę pažinti nuo istorijos nepriklausančius teisingumo principus, istorizmas reiškia politinės filosofijos galimybės kvestionavimą. Istorizmą Straussas net vadina rimtuoju politinės filosofijos antagonizmu (nerimtasis yra pozityvizmas)³⁷.

Bandant nusakyti, kiek Strausso kritikuojamas istorizmas būdingas MacIntyre'ui, susidaro įspūdis, jog MacIntyre'o neišeina griežtai priskirti nei prie istoristų, nei prie istorizmo priešininkų. Veikiau jis pasirodo esąs filosofas, kuriam būdingos istoristinės tendencijos. Sudėtinga sistemiškai paaiškinti, kokia istorijos ir filosofijos santykio samprata vadovaujasi MacIntyre'as Strausso istorizmo kritikos kontekste. Tarp autorių nagrinėjusių MacIntyre'o santykį su istorizmu šiuo klausimu sutarimo nėra. Pinkoskis bando tai padaryti gretindamas Strausso istorizmo kritiką su MacIntyre'o tradicijos samprata. Kadangi MacIntyre'o tradicijos samprata neneigia neistoriškos (ar vartojant Strausso terminą transistorinės) tiesos (pavyzdžiui, teisingumo standartų) pažinimo galimybės, Pinkoskis teigia, kad MacIntyre'as nėra istoristas ir todėl tarp MacIntyre'o ir Strausso filosofijos santykio sampratų egzistuoja esminis sutarimas³⁸. Tačiau Pinkoskis ignoruoja tokias MacIntyre'o ištaras kaip „Esame tai, ką mumis padarė praeitis, pripažįstame tai ar ne“³⁹. Kitas tyrėjas, Arestide Tessitore, teigia, kad MacIntyre'o tradicijos samprata išduoda istorizmą, nes remiasi istoriškai kvalifikuojama tiesos samprata. Pavyzdžiui, aristotelinė moralės filosofijos tradicija laikoma teisingesne, nes gali išspręsti kitoms tradicijoms neišsprendžiamas epistemologines krizes⁴⁰. Tačiau Tessitore ignoruoja tuos MacIntyre'o darbus, kuriuose jis nedviprasmiškai kalba apie, pavyzdžiui, nuo istorijos nepriklausančių pirmųjų principų pažinimą. MacIntyre'as bando nusakyti, kaip Aristotelis ir šv. Tomas Akvinielis suprato pirmuosius principus

³⁶ Ten pat, 33; *Political Philosophy and History*, 39-40.

³⁷ Leo Strauss, *What is Political Philosophy*, 355.

³⁸ Pinkoski, *Alasdair MacIntyre and Leo Strauss*, 103-109.

³⁹ MacIntyre, *After Virtue*, 151.

⁴⁰ Arestide Tessitore, „MacIntyre and Aristotle on the Foundation of Virtue.“ Kn. Arestide Tessitore (sud.), *Aristotle and Modern Politics: The Persistence of Political Philosophy*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2002, 156, cituota iš Nathan J. Pinkoski, „Alasdair MacIntyre and Leo Strauss on the Activity of Philosophy.“ *The Review of Politics* 82, 2020, 103. <<https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-politics/article/alsadair-macintyre-and-leo-strauss-on-the-activity-of-philosophy/0F32081E91BB64AD35AE7CB19BFA38F8>> [Žiūrėta 2021 01 11]

(tokius kaip, „kiekviena visuma yra didesnė už savo dalį“ arba „reikia siekti gėrio ir vengti blogio“), kuo tomistinė samprata skiriasi nuo karteziškos, kodėl analitinės filosofijos ir tokių dekonstruktyvistų kaip Derrida metafizikos kritika neleidžia atmesti tomistinės pirmųjų principų sampratos ir kokių būdų būtų galima judėti link tokių principų pažinimo⁴¹. Tad MacIntyre'as pasirodo kaip mąstytojas, nesilaikantis Strausso nubrėžto arba-arba tarp neistoristinės filosofijos ir antifilosofiškos istoristinės filosofijos. Šį teiginį galima pailustruoti dar keliais pavyzdžiais.

Kaip taikliai pastebi Pinkoskis, MacIntyre'as kritikuoja neistorišką analitinę filosofiją⁴². MacIntyre'o teigimu, emotyvistinis požiūris į moralę, propoguojamas daugelio analitinės filosofijos tradicijos sekėjų, kaip ir bet kuri moralės filosofija presuponuoja tam tikrą sociologiją. Analitinės filosofijos tradicijoje mąstantys emotyvistai klysta todėl, kad bando mintį vystyti, tarsi jų moralės filosofija būtų nepriklausoma nuo sociologinių aplinkybių bei prielaidų, vadinasi, nuo istoriškai susiklosčiusių aplinkybių⁴³. Apskritai, vienas iš žymiausių MacIntyre'o knygos „After Virtue“ užmojų yra pademonstruoti, kad tariamai neistoriškas emotyvistinis analitinės filosofijos požiūris į moralę yra tam tikros istorinės sekos rezultatas – MacIntyre'as sakosi siekęs parašyti filosofinę istoriją Hegelio ir Colingwoodo pavyzdžiu⁴⁴. Šiame darbe jis teigia, kad priežastis, dėl kurios Apšvietos moralinės filosofijos projektas žlugo, yra ne tai, kad nepasirodė mąstytojas, pajėgus išspręsti šio projekto filosofines problemas, bet tai, kad nuo pat pradžių šiame projekte buvo nenuoseklumas, kuris iš principo neišsprendžiamas. Ikimoderni aristotelinė moralės teorija buvo tam tikra prasme sudaryta iš trijų dalių: žmogaus „toks koks jis yra“ (ribotas, puolęs, stokojantis tiek materialaus užtikrintumo, tiek gebėjimų šią savo būklę pakeisti), žmogaus „toks koks jis turėtų būti“ (Aristoteliui šį idealą nusako *eudaimonia* arba didingo žmogaus idealas, šv. Tomui Akviniečiui – šventojo idealas, vedantis į galutinę žmogaus idealo realizaciją, galimą tik kitame pasaulyje) ir etikos, kaip nuorodų rinkinio, padedančio nuo žmogaus „koks jis yra“ judėti link žmogaus „koks jis turi būti“. Moderni moralės teorija atsisakė minties, jog galėtų egzistuoti vieninga, protu pažini „žmogaus, koks jis turi būti“ koncepcija, tačiau paveldėjo kultūriškai įsigalėjusias etikos normas, kurios, nebeturint „žmogaus, koks jis turi būti koncepcijos“, pradėjo atrodyti arbitralios. Bandytas paaiškinti, kodėl jos nėra arbitralios, išvengiant nuorodų į „žmogaus, koks jis turi būti sampratą“ – nuo pat pradžių nesėkmei pasmerkta, taigi šia prasme tragiška modernios moralės filosofijos drama. MacIntyre'as atkreipia dėmesį Kanto ir Kierkegaardo liuteronišką, Hume'o presbiterijonišką ir Diderot jansenizmo paveiktą katalikišką aplinką. Visos šios religinės srovės buvo paveiktos proto sampratos, kuri mąstymą apie protu suvokiamą

⁴¹ MacIntyre, *First principles, final ends*, 143-178.

⁴² Pinkoski, *Alasdair MacIntyre and Leo Strauss*, 102.

⁴³ MacIntyre, *After Virtue*, 29.

⁴⁴ Ten pat, 3.

žmogiškumo idealą padarė neįmanomą⁴⁵. Taigi, tiek Kantas, tiek Kierkegaardas, tiek Hume'as, tiek Diderot istoriškai paveldėjo tam tikras mąstymo schemas, kurių trūkumai turėjo lemiamos reikšmės jų darbo rezultatams. Panašiai istoriškai aiškinami Aristotelio klaidos – Nathanas Pinkoskis pastebi, kad istorinėms aplinkybėms MacIntyre'as nurašo kelias skirtingas svarbias Aristotelio filosofines išvadas: pirma, Aristotelis klysta manydamas, kad tik antikinės Graikijos miestas-valstybė yra bendrojo gėrio siekimui tinkama socialinė bendrija – Aristotelio požiūris buvo apribotas jam pažįstamų kultūrinių praktikų. Antra, Aristotelio dorybių sąrašė svarbią vietą užima didingumo idealas, kuris, anot MacIntyre'o, netinkamas, nes remiasi antikinės Graikijos aristokratiškos gyvenimo idealu ir nuvertina dirbančius amatininkus bei fiziniam darbui reikalingas dorybes. Trečia, Aristotelio požiūriu, geras gyvenimas yra nepasiekiamas moterims, darbininkams, vergams bei negraikams⁴⁶. Taigi, Aristotelio gebėjimas kritiškai pažvelgti į savo kultūros išankstinius nusistatymus buvo ribotas ir jo filosofija dėl tos priežasties yra su jais sumišusi. Kita vertus, „After Virtue“ veikale siekiama įrodyti, kad aristotelinė moralės koncepcija yra filosofiškai adekvatesnė už visas savo varžoves⁴⁷ – tai yra iš esmės filosofinis užmojis. Galų gale, MacIntyre'as sakosi sekąs tomistine filosofijos tradicija, bandančia protu pažinti *archai* – nekintančius pirmuosius principus, ir bando nusakyti, kaip tokio pažinimo turėtų būti siekiama – MacIntyre'as kalba apie praktinio ir teorinio mokslo santykį, primųjų principų, kaip ištarų, kurios visuotinai laikomos priimtinais formulavimais, galų gale, proto, kaip turinčio pažinimo tikslą, sampratą⁴⁸. Tad panašu, jog žvelgiant iš strausiškos perspektyvos, istorizmas yra ir būdingas, ir nebūdingas MacIntyre'ui – jis griežtai nepriskirtinas nei istoristų, nei istorizmo priešininkų kategorijai. Šiuo požiūriu MacIntyre'o filosofijos ir istorijos santykio samprata skiriasi nuo Strausso.

1.2. Filosofijos ištakos ir santykis su istorinėmis aplinkybėmis

Tačiau skirtumų esama ir daugiau. MacIntyre'as ir Straussas kiek kitaip suvokia filosofijos tikslą. Šiuos subtilius skirtumus galima atskleisti lyginant Strausso ir MacIntyre'o požiūrius į filosofijos ištakas. Šis lyginimas padeda pratęsti diskusiją su Nathano Pinkoskiu siūlomą Strausso ir MacIntyre'o filosofijos sampratų santykio aiškinimu.

Abiem atvejais, moralės ir politikos filosofijos atsiradimas neatsiejamas nuo klausimo *kas yra gėris* arba *kas yra gera*. Straussas filosofijos atsiradimą sieja su prigimties idėjos atradimu⁴⁹. Prigimtis yra tai, kas nėra konvencija, nepriklauso nuo susitarimo. Reiškiniai pradami skirstyti į

⁴⁵ Ten pat, 62-68.

⁴⁶ Pinkoski, *Alasdair MacIntyre and Leo Strauss*, 110.

⁴⁷ MacIntyre, *After virtue*, 61-75, 127-141.

⁴⁸ MacIntyre, *First principles, final ends*, 143-178.

⁴⁹ Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 99-100.

natūralius ir nenatūralius⁵⁰. Ikifilosofiniame mąstyme šios skirties nėra. Anot Strausso, pavyzdžiui, Senojo Testamento kalboje nėra žodžio apibūdinančio prigimtį. „Iki atrandant gamtą, būdingas bet kurio daikto arba tam tikros klasės daiktų elgesys buvo suvokiamas kaip jų paprotys arba jų elgesio ypatybė“⁵¹. Kitaip tariant, nebuvo daroma skirtumo tarp instinkto, natūralaus polinkio ir papročio – „Loti ir vizginti uodegą yra šunų ypatybė, menstruacijos yra moterų ypatybė, beprotiški poelgiai yra bepročių ypatybė, lygiai kaip nevalgyti kiaulienos yra žydų ypatybė, o negerti vyno – musulmonų ypatybė“⁵². Kiekviena žmonių grupė – etnosas, gentis ar kitokia bendruomenė – turi savo gyvenimo būdą, kaip medžių gyvenimo būdas yra augti į viršų. Žinoma, pasitaiko žmonių, kurie prie paveldėto gyvenimo būdo neprisitaiko ar jam pasipriešina, kaip būna ir kreivai išaugusių medžių, tačiau svarbiausia, kad žinomas „teisingas kelias“⁵³ – jis nusako, kas yra gera. Šis kelias yra teisingas, nes jis – senovinis, pagrįstas „seno papročiu“⁵⁴. „Ikifilosofiniam gyvenimui būdingas pirmykštis to, kas gera, tapatinimas su tuo, kas protėviška, – teigia Straussas. – Todėl teisingas elgesys neišvengiamai implikuoja mintis apie protėvius, taigi tiesiog apie pradmenis“⁵⁵. To, kas protėviška, tapatinti su tuo, kas gera, neįmanoma kitaip, kaip tik manant, jog protėviai „buvo absoliučiai pranašesni už „mus“, o tai reiškia, kad jie buvo pranašesni už visus paprastus mirtinguosius“⁵⁶. Taigi, arba protėviai buvo dievai, arba artimi dievams. Tačiau protėvių tradicijos autoritetu pradėdama abejoti, kai tampa pernelyg akivaizdu, kad skirtingos bendruomenės skirtingus dalykus laiko girtiniais ir peiktiniais. „Prielaida, kad egzistuoja įvairūs dieviškieji kodeksai, kelia sunkumų, kadangi įvairūs kodeksai prieštarauja vienas kitam. (...) Vienas kodeksas reikalauja paaukoti pirmagimį sūnų, kitas draudžia visus žmonių aukojimus“⁵⁷. Bet protėvių tradicijos autoritetą galutinai pakerta nesuderinami skirtingų tradicijų ištakų aiškinimai – „Požiūrio, kad dievus pagimdė žemė, negalima sutaikyti su požiūriu, kad žemę sukūrė dievai“⁵⁸. Taip *gera* atskiriama *proteviška*. Tai, kas gera, tampa nebe protėvių autoriteto, o klausimų ir atsakymų – taigi, filosofinių ieškojimų reikalu.

Filosofijos atsiskyrimo nuo mitologinio mąstymo kontekste svarbios dvi pamatinės skirtys. Pirma, visiems akivaizdūs dalykai yra patikimas įrodymų šaltinis, o girdėti pasakojimai, privatūs išgyvenimai, regėjimai ar sapnai – nepatikimas. „Kai buvo pareikalauta, kad nuogirdos ir matymo savo akimis skirtis būtų taikoma reikšmingiausiems klausimams, buvo reikalaujama, kad

⁵⁰ Lietuvių kalboje aiškumas prardamas, tačiau angliškai gamtos, prigimties ir to, kas natūralu tapatumas yra aiškus – *nature* ir *natural* yra bendrašakniai žodžiai.

⁵¹ Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 99-100.

⁵² Ten pat, 100-101.

⁵³ Ten pat, 101.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Ten pat, 102.

⁵⁷ Ten pat, 104.

⁵⁸ Ten pat.

viršžmogiška visos tariamai viršžmogiškos informacijos kilmė būtų įrodyta tyrinėjant vadovaujantis ne tradiciniais kriterijais, taikytais, pavyzdžiui, tikriems pranašams atskirti nuo netikrų pranašų, o tokiais kriterijais, kurie galiausiai akivaizdžiai kyla iš taisyklių, kuriomis vadovaujamės imdamiesi visiškai žmogaus pažinimui prieinamų klausimų⁵⁹. Antra, atskiriama tai, kas padaryta žmogaus, nuo to, kas nepadaryta žmogaus. Dirbtiniai daiktai atsiranda dėl žmogaus išradingumo ir meistrystės. Natūralūs daiktai egzistuoja be žmogaus įsikišimo. Taigi „dirbtiniai daiktai visais atžvilgiais menkesni arba vėlesni negu daiktai, kuriuos žmogus ne padaro, o atranda arba atskleidžia“⁶⁰, nes „žmogaus padaryti daiktai neveda prie kitų pradmenų, išskyrus žmogų, kuris tikrai nėra tiesiog pradmuo“⁶¹.

Strausso filosofijos atsiradimo istorijos centre – krizė mitologinio mąstymo, susidūrusio su tuo, kad mitas negeba pateikti adekvačių paaiškinimų apie tikrovę. Skirtingų bendruomenių papročiai ir papročius palaikantys mitiniai pasakojimai prieštarauja vieni kitiems, todėl yra atmestini. Pirmieji filosofai imasi kelti klausimus apie tai, kas yra daiktų – tame tarpe ir žmogaus – priežastis, kas yra priežasčių priežastis ir kas yra visų priežasčių priežastis. Atmetus tradicija ir mitu paremtus požiūrius į tai, kas yra geras gyvenimas, kyla klausimas, kas yra gėris žmogui nepriklausomai nuo konvencijų – kas yra gėris žmogui iš prigimties. Todėl prigimtinės teisės – nuo konvencijų nepriklausomo teisingumo standarto klausimas – yra centrinis klasikinės politinės filosofijos klausimas. MacIntyre'o pasakojama moralės ir politikos filosofijos ištakų istorija skiriasi nuo pasakojamos Strausso. Ne tik dėl to, kad, kaip pastebi Perreau-Saussine'as, MacIntyre'ui būdinga tendencija filosofiją redukuoti į moralės filosofiją⁶². Jei Strausso pasakojimo centre – mito neadekvatumo keliamą nežinomybę dėl, tam tikra prasme, kosminio prigimties klausimo, tai MacIntyre'o pasakojimo centre – nežinomybę dėl tinkamo elgesio sudėtingėjančiame miestovalstybės sociume ir dėl to kylantys tragiški bei, remiantis paveldėtomis kultūrinėmis schemomis, neišsprendžiami moraliniai konfliktai.

MacIntyre'as pasakojimą pradeda nuo to, ką jis vadina „herojinėmis visuomenėmis“⁶³ – jo argumentų centre „Iliados“ ir „Odisejos“ analizė, tačiau jis teigia, kad panaši moralinė savivoka būdinga ir, pavyzdžiui, skandinavų sagų arba Ulsterio ciklo veikėjams. Herojinėje visuomenėje, anot MacIntyre'o, žmogus yra „tai, ką jis daro“⁶⁴. Kiekvienas bendruomenės narys turi aiškiai apibrėžtą rolę ir statusą, nusakantį, kas jis yra. Norint gerai atlikti karaliaus, teisėjo, kario ar piemens vaidmenį, reikia turėti tam tikrų sąvybių, kurios „Iliadoje“ vadinamos *arete* – lietuviškai

⁵⁹ Ten pat, 106.

⁶⁰ Ten pat, 107.

⁶¹ Prigimtinė teisė ir istorija, 106.

⁶² Perreau-Saussine.

⁶³ MacIntyre, *After Virtue*, 142-143.

⁶⁴ Ten pat, 142.

šis žodis paprastai verčiamas kaip „dorybė“⁶⁵. Pavyzdžiui, kario dorybės yra gebėjimas greitai bėgti, taikliai mesti ietį, drąsa ir specifinis įžūlumas rizikuojant gyvybe, karaliaus – gerai vadovauti, žmonos – būti ištikimai⁶⁶. MacIntyre'as išskiria tris herojinių visuomenių moralinės sąvokos prielaidas: pirma, aiškus reikalavimų, keliamų kiekvienai socialinei rolei, rinkinys. Antra, dorybių, kurių reikalauja kiekviena socialinė rolė, rinkinys. Trečia, trapios ir pažeidžiamos žmogiškos būklės likimo suvokimas⁶⁷. Tačiau, MacIntyre'o teigimu, svarbiausia suprasti, jog herojinių visuomenių gyventojai neturi žodyno, leidžiančio į savo kultūrą ir visuomenę pažvelgti iš šono. Šią mintį MacIntyre'as bando paaiškinti lygindamas herojinių visuomenių moralinę sąvoką su žaidimu šachmatais: vidinė žaidimo logika nurodo, kurie ėjimai geri, o kurie – blogi. Klausiti „Ar šis ėjimas atvedė prie pergalės greičiausiu įmanomu būdu, bet ar tai buvo *teisingas* ėjimas?“ yra tiesiog neprasminga, nes būtent judėjimas pergalės link nurodo, kokie ėjimai yra teisingi. Tokių klausimų būtų galima užduoti nebent mąstant anapus vidinės šachmatų logikos – pavyzdžiui, jei žaidimo tikslas būtų pralinksminėti vaiką, o ne laimėti⁶⁸. Lygiai taip pat herojinių visuomenių nariai į moralės klausimus negali pažvelgti niekaip kitaip, kaip tik per savo turimą atitikimo socialiniam vaidmeniui vertinimo schemą. Jiems moralės klausimai yra fakto klausimai – beje, išskyrus itin retas aplinkybes, nesudėtingai atsakomi⁶⁹. Šie vertinimai daromi pagal kriterijus, neatskiriamus nuo konkretaus sociumo⁷⁰.

Tačiau visuomenėms sudėtingėjant reikalavimai įvairiems vaidmenims darosi painūs ir tarpusavyje konfliktiški. MacIntyre'as remiasi keletu Antikinės literatūros pavyzdžių. Vienas iš jų – Sofoklio „Antigonė“, kurioje moralinis konfliktas kyla dėl nesuderinamų reikalavimų, keliamų Antigonei kaip šeimos narei ir kaip polio narei. Jos socialinis vaidmuo iš jos reikalauja prieštaringo elgesio ir nėra jokių gairių, padedančių nuspręsti, kurie reikalavimai laikytini prioritetiniais. MacIntyre'o teigimu, panašiai konfliktai konstruojami ir kitose Sofoklio dramose. Su besikeičiančiu sociumu susiję moralinio žodyno pakitimai atsispindi ir Aristofano bei Teogido iš Megaros palikime⁷¹. Galų gale, Platono dialogus MacIntyre'as interpretuoja kaip antikinių Atėnų kultūroje vyraujančio moralinio nenuoseklumo demonstravimą ir bandymą šiuos nenuoseklumus spręsti. Dažnai Sokratas klausinėdamas atėniečių apie dorybes priverčia juos pastebėti, kad jie patys sau prieštarauja. Anot MacIntyre'o, nors gali pasirodyti, jog Platonas tiesiog rodo išskirtinį Sokrato

⁶⁵ MacIntyre, *Trumpa etikos istorija*, 22-24; MacIntyre, *After Virtue*, 142.

⁶⁶ MacIntyre, *Trumpa etikos istorija*, 24; MacIntyre, *After Virtue*, 143.

⁶⁷ MacIntyre, *After Virtue*, 150.

⁶⁸ Ten pat, 146.

⁶⁹ Ten pat, 144.

⁷⁰ Ten pat, 146-147.

⁷¹ Ten pat, 153-158; MacIntyre, *Trumpa etikos istorija*, 22-29, 99.

gebėjimą diskutuoti, iš tikrųjų dialogai atskleidžia bendrą atėniečių moralinės kultūros nenuoseklumą⁷².

MacIntyre'o požiūriu, filosofija prasideda kaip bandymas suteikti nuoseklumą fragmentuotai moralinei kultūrai. „Dauguma pagrindinių Platono problemų yra susijusios su etika“⁷³, – teigia jis. Anot MacIntyre'o, Platonas atmeta sofistams būdingą moralinį reliatyvizmą, bei Atėnų kultūroje vyravusį moralinės mąstysenos nenuoseklumą ir įvairovę, siūlydamas – kaip, pavyzdžiui, „Valstybėje“ – vieningą ir nuoseklią dorovinio gyvenimo viziją bei ją palaikančią socialinę tvarką⁷⁴. Panašiai ir Aristotelis savo teorijoje naudoja savotišką „ikifilosofinę medžiagą“ implicitiškai egzistuojančią polio praktikoje. Jis susumuoja ir artikuliuotai išdėsto tai, kas implicitiškai slypi išsilavinusio atėniečio žodžiuose ir veiksmuose⁷⁵. MacIntyre'o pasakojime apie filosofijos ištakas pirmieji filosofai pasirodo esą gerokai visuomeniškesni nei Strausso pasakojime, kurio teigimu, būtent tradicinių mitinių autoritetų žlugimas sukūrė poreikį užduoti filosofinio pobūdžio klausimus apie gėrį⁷⁶. Strausso požiūriu, pirmieji filosofai sprendė tam tikrą prasmę kosminę gėrio kaip gėrio problemą, MacIntyre'o – socialinę nenuoseklios moralinės mąstysenos problemą, kuri, žinoma, dėl pretenzijos į visuotinumą įgauna tam tikrą kosminį mastą. MacIntyre'as filosofiją supranta visuomeniškiau nei Straussas.

MacIntyre'as priskiria filosofijai tam tikrų visuomeninių tikslų, kaip, pavyzdžiui, suteikti nuoseklumo fragmentiškai moralinei kultūrai. Straussas filosofijos tikslą nusako kaip tiesos ieškojimą. Filosofija, anot Strausso, yra „bandymas nuomonę apie visumą pakeisti žinojimu apie visumą“⁷⁷. Socialinio reformizmo tikslai, Strausso požiūriu, būdingi moderniai filosofijai ir tai viena iš priežasčių, kodėl ji pasirodo esanti ne tokia filosofiška kaip klasikinė. Filosofija, Strausso nuomone, neturi būti politiškai aktyvi, veikiau kontempliatyvi ir skeptiška⁷⁸. Skirtingas filosofijos tikslų suvokimas susijęs su skirtingomis filosofijos ištakų interpretacijomis – MacIntyre'o Aristotelis bei Platonas gerokai panašesni į socialinius reformatorius nei Strausso. Panašių kontrastų galima rasti ir lyginant MacIntyre'o ir Strausso darbus. Pavyzdžiui, MacIntyre'o „After Virtue“ pagrindinė tema yra šiuolaikiniuose Vakaruose vyraujantis moralinės kultūros nenuoseklumas. MacIntyre'as bando nustatyti, kodėl jis atsirado ir kaip būtų galima kurti racionalią moralinę kultūrą⁷⁹. Straussas knygoje „Prigimtinė teisė ir istorija“ siekia atstatyti prigimtinės teisės

⁷² MacIntyre, *After Virtue*, 153.

⁷³ MacIntyre, *Trumpa etikos istorija*, 40.

⁷⁴ MacIntyre, *After Virtue*, 164-166.

⁷⁵ Ten pat, 173.

⁷⁶ Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 99-102.

⁷⁷ Strauss, *What Is Political Philosophy*, 344.

⁷⁸ Smith, 161-166.

⁷⁹ MacIntyre, *After Virtue*, x-xii.

problemos supratimą⁸⁰ – gairių šiuolaikinės kultūros reformavimui čia nėra. Žinoma, tai ribotas, visų Strausso ir MacIntyre'o darbų neapimantis sulyginimas, tačiau jis paryškina šį Strausso ir MacIntyre'o filosofijos sampratų skirtumą. Šio skirtumo neįvertina Nathanas Pinkoskis, kuris teigia, jog, nors ir vartoja skirtingą žodyną, MacIntyre'as ir Straussas panašiai supranta filosofijos tikslus bei jos santykį su istorija.

1.3. Santykis su filosofijos tradicija

Šį MacIntyre'o filosofijos sampratų visuomeniškumą galima paryškinti lyginant MacIntyre'o ir Strausso santykį su filosofijos tradicija. Anot MacIntyre'o tradicijos, esmė yra tai, kad praeities negalima lengva ranka atmesti – dabartis yra suprantama tik kaip atsakymas praeičiai, priimant galimybę, kad dabartis bus taisoma ateityje. Tačiau tai nereiškia, kad ateitis yra pranašesnė už praeitį – tradicija gali stagnuoti arba degraduoti⁸¹. „Tradicijos idėja įkūnija (...) žinojimo teoriją, pagal kurią kiekviena konkreti teorija yra suprantama ir jos teisingumas yra patvirtinamas tik kaip istorinės sekos narės“⁸². Kiekviena konkreti teorija yra suprantama ir priimtina tik tam tikros mąstymo tradicijos rėmuose. MacIntyre'as kategoriškai atmeta Edmundui Burke'ui ir jo pasekėjams būdingą tradicijos sampratą, tradiciją siejančią su stabilumu ir priešpriešinančią protui bei konfliktui – „gyvai“ tradicijai, anot MacIntyre'o, būdingi vidiniai konfliktai. Pavyzdžiui, universiteto institucijoje, siekiančioje tradiciškai universitetams priskiriamų tikslų, būtinai turi vykti debatai dėl to, kokie turėtų būti šie tikslai⁸³.

Tradicijų vystymuisi svarbios epistemologinės krizės – kai susiformavusioje ir nusistovėjusioje tyrimų ar filosofinių ieškojimų tradicijoje susiduriama su problema, kurios nusistovėjusi tradicija nėra pajėgi išspręsti. Krizė išsprendžiama sukūrus naują naratyvą, paaiškinantį, kas nuvedė į vieną ar kitą klaidą ar aklavietę, bei nurodantį šios aklavietės išvengti padedančią kryptį⁸⁴. Be to, gali egzistuoti skirtingos, pavyzdžiui, moralės filosofijos tradicijos, kurios tarpusavyje palyginamos tuo, kad vienos sprendžia problemas, kurių kituose rėmuose išspręsti neįmanoma – jos geba įveikti kitų tradicijų epistemologines krizes⁸⁵. MacIntyre'o požiūriu, bet kurioje žmogiškoje veikloje – filosofijoje taip pat – tradicija yra standartas, pagal kurį sprendžiame apie projekto sėkmę ar nesėkmę. Mąstyti filosofiskai reiškia mąstyti sekant tam tikra tradicija. O mąstyti sekant tam tikra tradicija reiškia priimti, kad priklausai istorijai ir bandai

⁸⁰ Velkley, 121.

⁸¹ MacIntyre, *After Virtue*, 171-172.

⁸² Ten pat, 172.

⁸³ Ten pat, 257

⁸⁴ Alasdair MacIntyre, „Epistemological crises, dramatic narrative and the philosophy of science.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *The Tasks of Philosophy. Selected Essays. Volume I*. 2 leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 3-6; MacIntyre, *After Virtue*, 257.

⁸⁵ MacIntyre, *After Virtue*, 139.

sukritikuoti, pataisyti ar apginti prieš tave buvusių mąstytojų darbus, ateityje neišvengdamas kritikos savo atžvilgiu⁸⁶.

Strausso santykis su filosofijos tradicija – kitoks. Analizuodamas Strausso ir Heideggerio filosofijos sampratas, Richardas Velkley teigia, kad abu mąstytojai vienaip ar kitaip siekė atitrūkti nuo nusistovėjusių filosofijos tradicijų mėgindami grįžti prie filosofijos šaknų, tikėdamiesi, kad tai padės pamatyti dalykus, kokie jie yra. Straussas buvo įsitikinęs, kad Heideggeris, kritikuodamas pamatines filosofines tradicijas prielaidas leido suprasti šios tradicijos šaknis. Straussas vertino Heideggerio pasiūlytą modernaus mąstymo destrukciją, nes ši leido supurtyti tradiciją ir mąstyti šviežiu, netradiciniu būdu⁸⁷. Moderni filosofija atsirado iš aristotelizmo kritikos, tačiau Heideggeris parodė, jog tiek Aristotelis, tiek Platonas buvo moderniuųjų autorių nesuprasti. Todėl klasikinė filosofija negali būti atmesta. Tai tapo pagrindu vienai iš svarbiausių Strausso darbų temų – senųjų ir moderniuųjų (*ancients and moderns*) ginčo atnaujinimui. Tačiau Strausso grįžimas prie ikimodernios filosofijos – veikiau bandymas iš naujo suformuluoti ikimodernios filosofijos sau keltus uždavinius nei tiesiog įrodyti ikimodernią filosofiją buvus pranašesne už modernią.

Jam rūpi ne apginti metafiziką, kaip ją suprato tradicinė filosofija, bet iš naujo apmąstyti tai, ko metafizika siekė, veikiau atnaujinti supratimą apie pamatines filosofines problemas, nei sekti tradicijos pateikiamais jų sprendimais. Straussui taip pat buvo svarbi Nietzsche'as kritika filosofijos tradicijai – Sokratas, kuriuo sekė filosofija, atsisakė ikisokratikams būdingo tragiškumo suvokimo, filosofijos kaip kosmoso kontempliacijos ir pajungė filosofiją moralinėms bei politinėms reikmėms, optimistiškai vertindamas proto gebėjimą rasti atsakymus⁸⁸. Straussas, grįždamas prie Sokrato filosofijos, kurią galima rasti Platono ir Ksenofonto raštuose, polemizavo su Nietzsche – jam Sokrato filosofavimas veikiau reiškė ne metafizinių sistemų kūrimą, bet metafizikos užduoties suformulavimą, misiją siekti žinojimo ir, galų gale, savo nežinojimo pripažinimą – būtent tai pasirodo kaip autentiškas filosofavimas⁸⁹. Todėl autentiškai filosofijai reikia išsivaduoti iš tradicijos primetamų mąstymo schemų. Strausso požiūriu, atitrūkti nuo nusistovėjusios mąstymo tradicijos autentiškam filosofiniam mąstymui – būtina⁹⁰. MacIntyre'ui filosofinis mąstymas būtinai yra tam tikros tradicijos sekimas, Straussui tradicija – dar vienas platoniška ola, iš kurios filosofijai reikia ištrūkti. Tai galima susieti su skirtingais požiūriais į filosofijos ir istorijos santykį: MacIntyre'as, kurio darbams būdingos istoristinės tendencijos, linkęs kiekvieną mąstytoją suprasti kaip tam tikros

⁸⁶ Ten pat, 4-6.

⁸⁷ Velkley, 2-3; 67; 139.

⁸⁸ Ten pat, 65-69.

⁸⁹ Ten pat, 71-73.

⁹⁰ Ten pat, 157.

tradicijos, taigi, istorinės sekos narį. Strausso požiūriu, autentiškas filosofavimas reiškia siekį išsivaduoti iš tradicijos, tam tikra prasme, peržengti istorines aplinkybes.

Taigi, kitaip nei teigia Pinkoskis⁹¹, tarp Strausso ir MacIntyre'o požiūrių į filosofiją esama reikšmingų skirtumų – MacIntyre'as filosofiją laiko labiau susijusia su konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis nei Straussas. Nors tarp autorių, anksčiau bandžusių įvertinti, ar straussišku požiūriu MacIntyre'as yra istoristas, nėra sutarimo šiuo klausimu, galima teigti, kad MacIntyre'ui būdingos istoristinės tendencijos. Pirma, Strausso požiūriu, filosofija siekia formuluoti bei spręsti esminius klausimus, nuo žmogiškos būties neatsiejamus. Strausso interpretacijoje Platonas ir Aristotelis mėgino spręsti žmonijai visada aktualius amžinuosius klausimus. MacIntyre'as, interpretuodamas filosofijos ištakas, gerokai labiau sureikšmina mastą, kuriuo Platonas bei Aristotelis siekė spręsti savo kultūros moralinius nenuoseklumus – filosofija pasirodo esanti istorinių aplinkybių funkcija.

Antra, MacIntyre'o ir Strausso santykis su filosofija kaip tradicija yra tiesiog diametraliai priešingas. MacIntyre'o požiūriu, dalyvauti filosofiniame debate reiškia priimti vienokius ar kitokius (priklausomai nuo konkrečios filosofijos pakraipos) sėkmės ir nesėkmės standartus. Filosofija be tradicijos, jo požiūriu, yra neįmanoma ir nesiekta. Strausso požiūriu, filosofijos tradicija yra dar viena platoniška uola, trukdanti pamatyti dalykus tokius, kokie jie yra. Filosofija kaip laisvas tiesos ieškojimas reiškia atotrūkį nuo tradicinių autoritetų ir schemų. Prie šių dviejų skirtumų galima pridėti ir trečiąjį – Pinkoskis teigia, kad skiriasi Strausso ir MacIntyre'o filosofijos sociologija: Straussas brėžia griežtą ribą tarp filosofų ir ne filosofų bei teigia, kad pastariesiems filosofija yra nereikalinga, o kartais net žalinga; MacIntyre'o požiūriu, griežta riba tarp filosofų ir nefilosofų neegzistuoja, o filosofija gali padėti kiekvienam įgyti kritiškesnę santykį su tikrove ir lengviau siekti įvairių gėrių⁹². Tad Strausso filosofijos samprata, lyginant su MacIntyre'o, atrodo pabrėžtinai nevisuomeniška, neistoriška, o MacIntyre'o darbams, žvelgiant iš Strausso perspektyvos, būdingos istoristinės tendencijos.

⁹¹ Pinkoski, *Alasdair MacIntyre and Leo Strauss*, 119

⁹² Ten pat, 121.

2. Alasdairo MacIntyre'o ir Leo Strausso santykio su modernia politika skirtumai

Aristotelis svarbiausiu politinės filosofijos klausimu laikė geriausios santvarkos klausimą. Ar Aristotelio – ir kitų klasikinių autorių – filosofija bei filosofinė tradicija tinka būti ramsčiu svarstant apie modernią valstybę? Alasdairas MacIntyre'as ir Leo Straussas manė, kad klasikinė filosofija turi tam tikrų pranašumų prieš modernią. Tačiau šie du mąstytojai nesutartų, kuo laikyti modernią valstybę – ar, tam tikra prasme, išsiplėtusiu, pusiau aristokratiškai, pusiau demokratiškai valdomu poliu, ar biurokratiniu dariniu, kuriam polio politika visai svetima? MacIntyre'as modernią biurokratinę valstybę laiko dariniu, kurio piliečiai neturi jokių bendrų praktikų ir jokių bendrųjų gėrių. Todėl, MacIntyre'o požiūriu, modernioje valstybėje nėra politikos aristoteliškąja prasme – modernios valstybės politika yra konkuruojančių interesų derinimo, o ne bendrojo gėrio politika⁹³. Strausso požiūriu, tiek antikinės Graikijos, tiek XX a. JAV politikos patirtis turi tam tikras bendrybes. Dėl to Straussas, kitaip nei MacIntyre'as, mano, jog klasikinės filosofijos požiūriu modernią valstybę galima vertinti kaip politinį darinį⁹⁴.

Šį nesutarimą išryškina Émile'io Perreau-Saussine'o, Pierre'o Manent'o bei Thomaso S. Hibbs'o kritika Alasdairui MacIntyre'ui, turinti sąsajų su Leo Strausso intelektualiniu palikimu. Hibbsas, nors išsamiai ir neplėtodamas, lygina MacIntyre'o ir Strausso požiūrį į modernią valstybę, Straussą nurodydamas kaip pavyzdį, jog įmanoma aristoteliškai suprasti modernią valstybę kaip politinę bendruomenę⁹⁵. Perreau-Saussine'as, kurio kritika seka ir Manent'as, priekaištauja MacIntyre'ui dėl to, kad šis ignoruoja politinę teologinę problemą (taigi, pagrindinę Leo Strausso darbų temą) ir neskiria deramo dėmesio politinių santvarkų klausimui⁹⁶. Kaip alternatyvą, vertinančią liberalią demokratiją aristoteliško santvarkų kategorizavimo požiūriu, Perreau-Saussine'as, nors ir smarkiai neplėtodamas minties, nurodo Harvey Mansfieldą – vieną iš žinomiausių intelektualinių Leo Strausso pasekėjų.

Leo Strausso požiūris į modernią valstybę esmingai skiriasi nuo MacIntyre'o. Strausso požiūriu, klasikinė filosofija taip pat pritaikoma modernios kaip ir senovės politikos supratimui – taip pat ir liberalios demokratijos supratimui. Tiesą sakant, Strausso požiūriu, filosofija yra vienintelis tikrai mokslinis politikos tyrimo būdas⁹⁷. Klasikinė filosofija prasideda nuo ikifilosofinės, kasdienės politinio gyvenimo patirties, kuri yra neatskiriama žmogaus būklės dalis,

⁹³ MacIntyre, *Dependent Rational Animals*, 129-146.

⁹⁴ Strauss, *Liberal Education and Responsibility*, 9-25; Strauss, *Epilogue*, 203-223; Strauss, *Restatement*, 177-212.

⁹⁵ Hibbs, 375.

⁹⁶ Perreau-Saussine.

⁹⁷ Strauss, *Epilogue*, 203-223.

todėl filosofijai lieka uždavinys ieškoti atsakymo į tuos pačius amžinuosius klausimus – o politinės filosofijos centre atsiduria prigimtinės teisės ir geriausios politinės santvarkos klausimai⁹⁸. Kadangi kiekviena politinė situacija yra *politinė* situacija, klasikinė politinė filosofija gali padėti įvertinti modernią liberaliąją demokratiją taip pat sėkmingai kaip ir Aristotelio laikų Atėnus.

Šios dalies tikslas – susieti pirmojoje darbo dalyje aptartus filosofijos sampratų skirtumus su požiūrių į modernią politiką skirtumais, kuriuos išryškinti padės tokių autorių kaip Thomas S. Hibbsas, Émile'is Perreau-Saussine'as bei Pierre'as Manent'as MacIntyre'ui išsakytą kritika, dažnai besiremianti Leo Strausso intelektualiniu paveldu. Čia išryškėja paradoksas: neistoriška filosofija yra labiau pritaikoma konkrečioms istorinėms aplinkybėms nei gerokai istorijai jautresnė filosofijos samprata. Filosofijos istoriškumas čia suprantamas kaip, viena vertus, konkretaus filosofo (pavyzdžiui, Aristotelio) mąstysenos susisaistymas su konkrečia istorine kultūrine aplinka (pavyzdžiui, antikinio polio) bei priklausymas nuo konkrečios mąstymo tradicijos (taigi, tam tikros istorinės problemų formulavimo ir sprendimo sekos).

Antra vertus, kiek manoma, jog filosofija artikuliuoja ir turėtų siekti artikuluoti tam tikras socialines problemas ir siūlyti būdus jas spręsti – tai yra, kiek filosofija laikoma aktyvia istorijos dalyve? Kaip buvo teigiama pirmojoje, skirtingoms filosofijos sampratoms skirtoje šio darbo dalyje, MacIntyre'as labiau nei Straussas linkęs tapatinti praeities mąstytojų filosofines laikysenas su jų socialine bei kultūrine aplinka, labiau sureikškina tradicijos svarbą – MacIntyre'as mano, jog bet kokia mąstysena yra priklausoma nuo tradiciškai įtvirtintų patikimumo standartų, Straussas mano, kad autentiškas filosofavimas turi peržengti tradicijos rėmus. Be to, MacIntyre'as yra linkęs filosofijai priskirti socialinių reformų programos kūrimo tikslą, vargiai randamą Strausso darbuose. Galų gale, Straussas daro griežtą skirtį tarp filosofų ir nefilosofų, manydamas, kad daugeliui žmonių filosofija nereikalinga ir ji turėtų būti elito užsiėmimas. MacIntyre'as mano, jog filosofija gali kiekvienam žmogui vystyti kritinio mąstymo gebėjimus. Taigi, MacIntyre'o filosofijos samprata, lyginant su Strausso, yra pabrėžtinai istoriška bei visuomeniška, tačiau, kadangi Aristotelio filosofiją MacIntyre'as laiko neatsiejama nuo polio aplinkos, ji yra sunkiai pritaikoma moderniai valstybei įvertinti. Straussas nelaiko klasikinės filosofijos betarpiškai susieta su Antikinės Graikijos miesto-valstybės politine forma, todėl gali ją taikyti moderniai valstybei.

2.1. Apolitiškas revoliucionierius? MacIntyre'o požiūrio į modernią politiką kritika

⁹⁸ Velkley, 13-16.

MacIntyre'as teigia, kad politinės struktūros turi sukurti sąlygas bendruomeninio gėrio realizavimui⁹⁹. Bendruomeninio gėrio realizavimui būtinas bendras gėrio supratimas ir bendros praktikos. Knygoje „After Virtue“ MacIntyre'as teigia, kad tokios bendruomeninio gyvenimo formos reikalingos tam, kad būtų įveiktas modernybei būdingas gyvenimo skaidymas į vienos su kita sąsajų neturinčias socialines roles. Ši skirtis trukdo gyvenimą suvokti kaip prasmingą visumą, ką MacIntyre'as laiko būtina sąlyga dorybių praktikavimui¹⁰⁰. Kitoje knygoje „Dependent Rational Animals“ MacIntyre'as papildo savo požiūrį teigdamas, kad siekti bendrojo gėrio reiškia kurti visuomenę, kurioje jos narių pažeidžiamumas ir priklausomybė vieni nuo kitų yra pripažįstami ir šis pripažinimas atsispindi bendrose praktikose. Anot MacIntyre'o, nei moderni šeima, nei moderni valstybė negali būti tokia bendruomenė – moderni šeima yra per maža, nes jos klestėjimui reikalinga platesnė socialinė aplinka.

Modernios valstybės yra valdomos darant kompromisus tarp skirtingų, daugiau ar mažiau konfliktuojančių interesų. Kiekvienos pusės derybinė galia priklauso nuo jos politinės įtakos, gebant savo atstovus pasodinti prie reikalingų derybų stalų, kas, savo ruožtu, smarkiai priklauso nuo jos finansinių išteklių. Tad interesų derinimo rezultatas smarkiai skiriasi nuo to, ką MacIntyre'as vadina „bendros nuovokos“ (*common mind*) rezultatu, kurį, anot MacIntyre'o, būtų galima pasiekti viešų svarstymų keliu. Tačiau tokie vieši svarstymai neįmanomi dėl modernios valstybės dydžio. Modernios valstybės viešajame svarstyme tegali dalyvauti itin nedidelė mažuma – dauguma lieka pasyvi ir politiniame gyvenime sudalyvauja tik atėjus rinkimams. Be to, modernioje valstybėje vien dėl jos dydžio negali būti bendrų praktikų, kuriose galėtų rasti kokie nors bendrieji gėriai¹⁰¹. Todėl bendrojo gėrio siekimas įmanomas bendruomenėse, didesnėse nei šeima ir mažesnėse nei moderni valstybė – vietinėse bendruomenėse, kuriose svarbią vietą užima pripažintos tarpusavio priklausomybės dorybės. Tokių bendruomenių politika turėtų būti, kiek įmanoma, ne konfliktuojančių interesų derinimo, o visiems reikalingų praktikų ir institucijų išlaikymo reikalas. MacIntyre'as pateikia keletą tokių bendruomenių pavyzdžių – žvejų kaimai Naujojoje Anglijoje, kalnakasių bendruomenės Velse, žemdirbystės kooperatyvai Donegolo grafystėje Airijoje, majų gyvenvietės Meksikoje ir Gvatemaloje¹⁰².

MacIntyre'o modernios valstybės kritika pati tapo kritikos objektu. Émile'is Perreault-Saussine'as Alasdairo MacIntyre'o intelektualinėje biografijoje teigia, kad visą intelektualinį filosofo gyvenimą priešiškus liberalizmui liko svarbus MacIntyre'o darbų bruožas, nepaisant besikeičiančių intelektualinių pozicijų – jaunystėje buvo marksistas, vėliau tapo aristotelininku, o

⁹⁹ MacIntyre, *Dependent Rational Animals*, 130.

¹⁰⁰ MacIntyre, *After Virtue*, 237-262.

¹⁰¹ MacIntyre, *Dependent Rational Animals*, 130-141.

¹⁰² Ten pat, 135-144.

galų gale tapo kataliku ir savo poziciją pradėjo vadinti tomistine. Anot Perreau-Saussine'o, liberalizmo priešininkai liberalizmą kritikuoja remdamiesi dviem kertiniais atramos taškais: iš lygybės pozicijos (tokia yra kairioji liberalizmo kritika), arba iš kilnumo pozicijos (tokia yra dešinioji kritika). Perreau-Saussine'as teigia, jog MacIntyre'as smerkia tiek moralinį reliatyvizmą, tiek nelygybę. MacIntyre'o akimis, išorinė liberalių demokratijų piliečių laisvė veši vidinės laisvės sąskaita – individuali autonomija nėra sau pakankama. Individualizmas naikina kultūrinius resursus, galinčius padėti žmonėms tapti pilnavertiškesnėmis asmenybėmis. Laisvės subjektyvumą turi atsvėrti tradicijos teikiamas objektyvumas – kitaip tariant, pasirinkimas turi būti subalansuotas su išmintimi.

Anot Perreau-Saussine'o, MacIntyre'as mano, kad liberalizmui pradėjus dominuoti visose gyvenimo srityse, žmogus atsiduria beviltiškoje, beprasmeje, betikslėje būklėje. Individo teisėms MacIntyre'as priešpastato teisingumo sampratą, kuri didelę svarbą teigia konkrečių gyvenimo formų ir autoritetų klausimui – negatyvios laisvės, reiškiančios suvaržymų nebuvimą, nepakanka, prie jos reikia pridėti pozityvią dimensiją. MacIntyre'as subordinuoja laisvę praktiniam racionalumui, galimybę rinktis – galimybei rinktis protingai ar išmintingai ir ragina atgaivinti dorybės, moralinio charakterio ugdymo sampratą bei deramą vietą kultūroje, kurią, jo požiūriu, naikina liberalizmas. Anot Perreau-Saussine'o, reaguodamas į XX a. tragedijas bei nacizmo ir stalinizmo tironijas, MacIntyre'as mano, kad individualių teisių plėtros politika, įgyvendinama Vakarų valstybių, nėra pakankama – žinoma, reikia saugotis tironijos, tačiau lygiai taip pat svarbu – netgi būtina – trokšti „gėrio ir tiesos, puoselėti šiuos dalykus ir leisti jiems nešti vaisius“¹⁰³. Individas, MacIntyre'o akimis, negali vienas pats suprasti, kas yra gėris. Moralinis autoritetas nėra laisvės priešingybė – veikiau laisvės pagrindas¹⁰⁴.

Perreau-Saussine'as kritikuoja MacIntyre'ą, nes jo „kritikos kampai“ pasirodo esą „pernelyg aštrūs, politiškai pernelyg reakcingi“¹⁰⁵. Be to, anot Perreau-Saussine'o, MacIntyre'as kai kuriuos klausimus palieka be atsakymų. Perreau-Saussine'as MacIntyre'ui priskiria tendenciją filosofijos istoriją suvokti kaip moralės filosofijos istoriją, nuvertinant politinę filosofiją. MacIntyre'as, anot Perreau-Saussine'o, neįvertina patriotizmo, kaip sprendimo savo aprašomoms problemoms, negalvoja apie pilietinę dorybę, o moralinę dorybę sieja tik su „infra ar supra-politinėmis“ bendruomenėmis¹⁰⁶. Dėl to, kaip teigia Perreau-Saussine'as, MacIntyre'as pradeda neigti liberalizmo reikšmę apskritai, nors liberalizmas bando sutaikyti, anot Perreau-Saussine'o, kartais konfliktuojančias teologines ir pilietines dorybes – „Politiką nustumęs į antrą planą, jis

¹⁰³ Perreau-Saussine.

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ Ten pat.

[MacIntyre'as] gali pamiršti apie teologinės-politinės problemos egzistavimą¹⁰⁷. Teologinė-politinė problema buvo viena iš svarbiausių Leo Strausso mąstysenos temų, reiškianti įtampą tarp sociumo reikalavimų ir to, ką Perreau-Saussine'as pavadino „sielos gyvenimu“¹⁰⁸ – religinio tikėjimo arba filosofijos.

Šio darbo kontekste svarbu tai, jog bent du esminiai kritikos taškai, kuriuos savo darbe išryškina Perreau-Saussine'as, susiję Leo Strausso intelektualiniu palikimu. Pirma, teologinė-politinė problema, kurią mini Perreau-Saussine'as, ir kurią, pastarojo teigimu, MacIntyre'as linksta ignoruoti, yra centrinė Leo Strausso darbų tema, susijusi tiek senųjų ir modernųjų (*ancients and moderns*) ginču, tiek su filosofija, kaip gyvenimo būdu, tiek su ezoteriniu-egzoteriniu rašymu, tiek su istorizmo kritika¹⁰⁹. Anot Heinricho Meierio, Strausui „politinė teologinė problema žymi fundamentalią problemą, temą, kurioje susitinka visos kitos temos, kurioje jos susijungia, kurioje kiekviena įgauna savo specifinę vietą“¹¹⁰. Strausso darbuose politinė teologinė problema žymi, viena vertus, įtampą tarp „prigimties“ ir „miesto“ reikalavimų, antra vertus, įtampą tarp filosofijos ir tikėjimo apreiškimo, kaip dviejų fundamentalių gyvenimo pasirinkimų¹¹¹. Pierre'as Manent'as, neabejotinai sekdamas Leo Strausui, politinę teologinę problemą apibūdina kaip Bažnyčios ir valstybės santykio problemą: žmogus yra, viena vertus, konkrečios valstybės pilietis, taigi konkrečios žemiškos bendruomenės pavaldinys ir dalyvis, antra vertus, Bažnyčios, taigi Dieviškos bendruomenės pavaldinys ir dalyvis. Kaip šiuos įsipareigojimus suderinti¹¹²? Manent'as teigia, kad krikščionybės politinę istoriją galima suprasti kaip „teologinių-politinių sutvarkymų, teologinės-politinės problemos sprendimų seką, nė vienas kurių negali pretenduoti tą istoriją užskliausti tuo pagrindu, kad būtent jis bus galų gale „atitinkąs dalykų prigimtį“ ar „atitinkąs protą“¹¹³. Būtent su krikščionybės ir politikos santykiais susijusius klausimus omenyje turi Perreau-Saussine'as, kai teigia, jog MacIntyre'as rizikuoja pamiršti politinės-teologinės problemos egzistavimą. „Sielos gyvenimo reikalavimai ir bendruomenės gyvenimo reikalavimai dažnai nėra sutaikomi niekaip kitaip, kaip tik liberalioje santvarkoje“¹¹⁴, – priekaištuoja MacIntyre'ui Perreau-Saussine'as.

Antra Perreau-Saussine'o (ir Pierre'o Manent'o) kritikos MacIntyre'ui ašis, taip pat turinti sąsają su Leo Strausso intelektualiniu palikimu, – priekaištas MacIntyre'ui dėl santvarkų klausimo

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Ten pat.

¹⁰⁹ Heinrich Meier, *Leo Strauss and the Theologico-Political Problem*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 3.

¹¹⁰ Ten pat, 5.

¹¹¹ Ten pat, 3-10.

¹¹² Pierre Manent, „Krikščionybė ir demokratija: kelios pastabos religijos politinės istorijos klausimu, arba moderniosios politikos religinės istorijos klausimu.“ Kn. Vladimiras Laučius (sud.) *Tradicijos likimas. Konservatyvios minties metmenys*. Vilnius: Aidai, 2001, 233-263.

¹¹³ Ten pat, 251.

¹¹⁴ Perreau-Saussine.

ignoravimo. Perreau-Saussine'as, remdamasis Harvey Mansfieldu (kuris viename interviu yra pripažinęs, jog didžiausią įtaką jam padaręs mąstytojas yra būtent Leo Straussas¹¹⁵), teigia, kad liberali demokratija gali būti aprašyta kaip „tarpinė santvarka“ tarp aristoteliškai suprastos demokratijos ir aristokratijos¹¹⁶. „Mes galime analizuoti liberaliąją demokratiją prigimtinės teisės ir bendrojo gėrio šviesoje“¹¹⁷, – teigia Perreau-Saussine'as, prieštaraudamas MacIntyre'o požiūriui, jog moderniai valstybei nėra būdingas joks bendrasis gėris. Panašiai teigia ir Perreau-Saussine'o knygai įvadą parašęs Pierre'as Manent'as. Anot jo, realios alternatyvos liberaliai demokratijai MacIntyre'o darbuose nėra nesvarstomos¹¹⁸. Manent'o požiūriu, MacIntyre'as siekia atgaivinti Aristotelio etikos idealą, atmesdamas Aristotelio politikos idealą ir atsisakydamas politinių formų ir santvarkų klausimo¹¹⁹. Nathanas Pinkoskis, reziumuodamas Perreau-Saussine'o ir Manent'o kritiką, teigia, jog jie MacIntyre'o darbuose išvelgia tris esmines problemas: pirma, MacIntyre'o aristotelizmas žmones suvokia veikiau kaip socialinius, o ne politinius gyvūnus. Bendruomeninės praktikos jam daug svarbesnės nei politiniai įsipareigojimai¹²⁰. Antra, MacIntyre'as, kalbėdamas apie dorybes ir joms prasmę suteikiančias praktikas, sureikšmina darbininko ar profesionalo, nuvertindamas piliečio dorybes. Trečia, paties Pinkoskio žodžiais: „MacIntyre'o aristotelizmas yra oficialios opozicijos aristotelizmas; jis nutyli [priežastis], kodėl liberalizmas politiškai toks svarbus, nesiūlo alternatyvos liberaliam valdymui ir taip, praktiškai, pasiduodamas palieka valdžią liberalizmui“¹²¹. Nors ir bando atgaivinti aristotelinę tradiciją, MacIntyre'as nesiima Aristoteliui esminio geriausios politinės santvarkos klausimo. Dėl to, anot Pinkoskio, Perreau-Saussine'as ir teigia, jog MacIntyre'o mąstysenoje filosofija ir politika yra atskirtos – šia prasme, MacIntyre'as neturi politinės filosofijos. Pinkoskis teigia, kad šis kaltinimas reiškia, jog MacIntyre'o darbai nesiūlo praktinių gairių, kaip reikėtų tvarkyti politinę bendruomenę¹²².

Anot Thomaso S. Hibbso, MacIntyre'as nuolat kvestionuoja modernios valstybės moralinį legitimumą. Hibbsas teigia, kad MacIntyre'o kapitalizmo, liberalizmo ir modernios tautinės valstybės kritika logiškai turėtų vesti prie vienos iš dviejų baigčių – arba komunitariško raginimo moderniai valstybei suteikti moralinio lavinimo uždavinį, arba visiškai atmesti modernios valstybės moralinį legitimumą. Hibbsas pastebi, kad kartais MacIntyre'as išsako teiginių, rodančių, kad jis veikiau renkasi antrąjį variantą – MacIntyre'as vadina liberalias demokratijas oligarchijomis – tačiau, kaip pastebi Hibbsas, nepaisant kritiško požiūrio į kapitalizmą MacIntyre'as nesiūlo jokios

¹¹⁵ Philip Kennicott, „A Strauss Primer, With Glossy Mansfield Finish.“ Washington Post, 2007. <<https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/08/AR2007050802282.htm>> [Žiūrėta 2021 01 11]

¹¹⁶ Perreau-Saussine.

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ Manent, *Préface*.

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Pinkoski, *Manent and Perreau-Saussine on MacIntyre's Aristotelianism*, 125.

¹²¹ Ten pat.

¹²² Ten pat, 127.

sisteminės alternatyvos liberaliajai demokratijai. Be to, neišku kodėl MacIntyre'as nesiūlo išvis atsisakyti modernios valstybės – net gi priešingai, teigia, kad modernios valstybės atsisakyti neįmanoma¹²³.

Ypač aštriai išskyla karo klausimas. Hibbsas bando pažvelgti į MacIntyre'o filosofiją iš Katalikų Bažnyčios teisingo karo doktrinos perspektyvos¹²⁴. Šiuo atveju, svarbu, kad dėl teisingų priežasčių ir teisingomis priemonėmis kariauti imtųsi teisėta valdžia – tačiau jei moderni valstybė neturi moralinio teisėtumo, vienintelė moralės požiūriu teisėta išeitis mažosioms bendruomenėms, pavyzdžiui, užsienio agresoriaus sukulto pavojaus akivaizdoje, yra ginti save pačioms. Tačiau jos negali savęs apginti pačios, nes yra mažos, todėl moralinio teisėtumo neturinti moderni valstybė joms vis dėlto reikalinga. Tačiau moderni valstybė pati kelia egzistencinį pavojų mažosioms bendruomenėms, nes joms primeta ekonominę ir politinę santvarka ardančią bei naikinančią mažąsias bendruomenes. Taigi, moderni valstybė mažosioms bendruomenėms tuo pačiu metu yra ir egzistencinė grėsmė, ir nuo egzistencinių grėsmių sauganti priebėga. Ją būtina kritikuoti, jos neįmanoma pataisyti, tačiau jos negalima atsisakyti.

Šio darbo kontekste svarbiausia Hibbso išsakoma kritika yra skirta MacIntyre'o aristotelinės politikos ir moralės filosofijos tradicijos interpretacijai. Kritikuodamas Alaisdairo MacIntyre'o darbus Hibbsas teigia, kad mažosios bendruomenės, kurias MacIntyre'as laiko tinkama bendrojo gėrio siekimo erdve, dažniausiai tiek moderniais, tiek Aristotelio miesto-valstybės standartais yra „sub- ar prepolitinės“¹²⁵. Aristotelis ir šv. Tomas Akviniėtis, anot Hibbso, svarbiausiu politikos ženklu laikė teisėkūrą. Hibbsas retoriškai klausia: kokias teisėkūros galimybes gali turėti maža konkrečios vietos bendruomenė, jei jos gyvenimą reguliuoja moderni valstybė? Anot Hibbso, MacIntyre'as ignoruoja Aristotelio mokymą apie santvarkas. Hibbsas teigia, kad MacIntyre'o darbuose randamos tik dvi santvarkos – „pilielinės visuomenės su jos abstrakčiu individualizmu ir bendrojo gėrio santvarka, kuriame individai visada susiję vienas su kitu“¹²⁶.

Anot Hibbso, MacIntyre'as ignoruoja ne tik aristotelišką supratimą apie santvarkų įvairovę, bet ir tai, kaip Aristotelis svarsto apie kiekvienos egzistuojančios politinės santvarkos tobulinimą – analizuojant kiekvienos realios santvarkos vidines įtampas galima rasti būdus, kaip padaryti ją tvaresnę ir kaip priartinti prie geriausia laikomos pusiau aristokratinės, pusiau demokratinės santvarkos. Hibbso teigimu, MacIntyre'as pabrėžia „papročių“ kaip teisės šaltinių svarbą šv. Tomo Akviniečio prigimtinės teisės doktrinoje¹²⁷. Iš tiesų, MacIntyre'as teigia, kad jau vėlyvaisiais

¹²³ Hibbs, 364-366.

¹²⁴ Ten pat, 366-367.

¹²⁵ Ten pat, 359

¹²⁶ Ten pat, 359-375

¹²⁷ Ten pat, 376-379

viduramžiais susiformavo tendencija kurti vis labiau centralizuotas karalystes, kurios laikui bėgant tapo moderniomis valstybėmis. Jo teigimu, šv. Tomo Akviniečio prigimtinės teisės doktrinoje išreikštos preferencijos visai kitokiam vystymuisi – veikiau tradiciniais santykiais paremtų smulkių vietinių bendruomenių išlaikymui nei centralizuojančiai monarchų galiai¹²⁸. Tačiau, Hibbso teigimu, šv. Tomas Akvinietis neteigia, kad papročiai yra smulkių vietinių bendruomenių papročiai – anot Hibbso, jis kalba apie visos tautos papročius¹²⁹. „Iš tiesų, neištrinamas papročio vaidmuo veda Akvinietį link paremtos, detaliai išmintingos (*prudential*) santvarkų analizės“¹³⁰, – rašo Hibbsas. Hibbsas įrodinėja, jog, kitaip nei MacIntyre'o interpretacijoje, šv. Tomas Akvinietis visų pirma ne palaiko smulkiąsias subpolitines bendruomenes prieš centralizuotą valdžią, bet laikosi Aristotelio nubrėžtų santvarkų analizės rėmų, kurių vengia MacIntyre'as¹³¹.

Šio darbo kontekste nėra svarbu, kurio autoriaus – Hibbso ar MacIntyre'o – Aristotelio bei šv. Tomo Akviniečio filosofijos interpretacija pagrįstesnė. Hibbsas kritikuoja tai, kad MacIntyre'as atsisako politinių santvarkų analizės. Tačiau MacIntyre'as galėtų atsakyti, kad aristoteliška santvarkų analizė skirta poliui ir netinka moderniai valstybei, kuri, šiaip ar taip, gerokai skiriasi nuo polio. Hibbsas supranta šį prieštaravimą, tad klausimą pasuka kitaip: ar aristoteliška santvarkų analizė tikrai negali būti kaip nors vaisingai pritaikyta moderniai valstybei? Pats Hibbsas plačiai neatsako į šį klausimą, tačiau kaip galimą aristoteliškos politinės santvarkos analizės pavyzdį cituoja Leo Straussą, kuris aristotelišką politikos analizę supranta taip: politiniam gyvenimui būdinga, jog žmonės išreiškia skirtingas nuomones apie tai, kas teisinga – ir nors jie dažnai painioja savo interesą, tam tikrą ribotą teisingumą savo atžvilgiu, su teisingumu visų atžvilgiu, taigi, bendruoju gėriu, situacija reikalauja arbitro, galinčio pasverti skirtingus argumentus ir iš konfliktuojančių teisingumų, tam tikra prasme, išvesti visiems bendrą teisingumą¹³². Šia citata Hibbsas padeda užčiuopti esminį nesutarimą klasikinės filosofijos ir modernios politikos santykio klausimu tarp Leo Strausso ir Alasdairo MacIntyre'o.

Šį nesutarimą aiškiai suprasti trukdo dviprasmiškas žodžio „politika“ vartojimas MacIntyre'o darbuose. MacIntyre'o teigimu, Aristoteliui buvo svetima moderni skirtis tarp politinių ir socialinių dalykų – jam žodis „politinis“ apima ir tai, ką mes vadiname „socialiniais“, ir tai, ką vadiname

¹²⁸ Alasdair MacIntyre, „Natural law as subversive: The case of Aquinas.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *Ethics and Politics: Selected Essays. Volume II.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 41-43, <doi:10.1017/CBO9780511606670.004> [Žiūrėta 2021 01 11]

¹²⁹ Hibbs, 380.

¹³⁰ Ten pat.

¹³¹ Ten pat.

¹³² Leo Strauss, „On Classical Political Philosophy.“ Kn. Thomas Pangle, *The Rebirth of Classical Political Rationalism: An Introduction to the Thought of Leo Strauss.* Chicago: University of Chicago Press, 1989, cituota iš Thomas S. Hibbs, „MacIntyre, Aquinas, and Politics.“ *The Review of Politics*, 66 (3), 2004, 375. <https://www.jstor.org/stable/4149187?seq=1#metadata_info_tab_contents> [Žiūrėta 2021 01 11]

„politiniais“ dalykais¹³³. „Priežastis yra akivaizdi, – teigia MacIntyre‘as. – „Mažame graikiškame mieste-valstybėje *πόλις* institucijos yra ir tos, kuriose numatoma politika ir jos įgyvendinimo būdai, ir tos, kuriose realizuojami visuomeninio gyvenimo santykiai akis į akį. Susirinkime pilietis susitinka savo draugus, su draugais jis pateks į susirinkimo narių tarpą.“¹³⁴ Taigi, turime dvi žodžio „politika“ prasmes, dvi politikos sampratas – moderni politikos samprata skiriasi nuo aristoteliškos politikos sampratos.

Pats MacIntyre‘as žodį „politika“ kartais vartoja viena, kartais – kita prasme, ne visada nurodydamas, ką konkrečiai turi omenyje. Knygos „*Dependent Rational Animals*“ skyriuje „*The political and social structures of the common good*“ žodžio „politika“ vartojimas tampa dviprasmiškas. MacIntyre‘o požiūriu, mažosios bendruomenės yra ar galėtų būti politikos aristoteliškąja prasme erdve. Jis netgi teigia, jog tam, kad taptume efektyviais praktiniais svarstytojais (*effective practical reasoner*), bent iš dalies turime tapti efektyviais politiniais svarstytojais (*effective political reasoner*) – taip yra dėl to, kad efektyviam praktiniam svarstytojui būtina praktiškai mąstyti apie bendruosius gėrius¹³⁵. Žodis „politinis“ šiuo atveju rodo, kad kalbame apie bendrojo gėrio klausimą – tai yra, jis vartojamas aristoteliška prasme.

Tačiau kitoje vietoje MacIntyre‘as teigia, kad klaidinga maišyti valstybės politiką su mažųjų bendruomenių vertybėmis ir dalyvavimo būdais¹³⁶. Taigi, valstybės politika turėtų būti visiškai atskirta nuo bendrojo gėrio – čia žodis politika įgija visai kitą prasmę, nei veikla orientuota į bendrojo gėrio siekimą. Ji netgi pabrėžtinai atskirta nuo bendrojo gėrio. Šiuo atveju žodis „politika“ vartojamas modernia prasme – kaip konkuruojančių interesų derinimas. Kartais MacIntyre‘as rodo, jog sąmoningai skiria šias dvi prasmes – jis atskiria politinės veiklos sampratą, kurią galima vadinti aristoteliška, nuo modernios politinės veiklos sampratos: „Ši politinio svarstymo, kaip vieno iš kasdienio praktinio svarstymo aspektų koncepcija, kaip papildančią dalį turi koncepciją politinės veiklos, kaip aspektą kasdienės veiklos, kuria gali užsiimti kiekvienas suaugęs asmuo. [Ši politinės veiklos koncepcija] kontrastuoja su politinės veiklos, įkūnytą modernioje valstybėje, koncepcija, pagal kurią, populiacijoje yra nedidelė mažuma, gebanti užsiimti politika (...) ir didžiąja dalimi pasyvi dauguma, kuri mobilizuojama tik periodiškai – rinkimams ir nacionalinėms krizėms.“¹³⁷

Tik politika aristoteliškąja prasme yra orientuota į bendrąjį gėrį. Tik politika aristoteliškąja prasme yra tikra politika – moderni politika yra politikos surogatas, nes moderni valstybė yra sukurta skirtingų tarpusavyje nieko bendra neturinčių individų interesų derinimui, o ne bendrojo

¹³³ MacIntyre, *Trumpa etikos istorija*, 65.

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ MacIntyre, *Dependent Rational Animals*, 140.

¹³⁶ Ten pat, 142.

¹³⁷ Ten pat, 141.

gėrio siekimui¹³⁸. Nutylėta MacIntyre' o politikos sampratos išvada yra tokia: modernioje valstybėje nėra politikos (tikrąja, aristoteliškąja prasme). Modernios valstybės politika yra tik konfliktuojančių interesų derinimas – ji iš esmės skiriasi nuo polio arba mažųjų bendruomenių politikos.

2.2. Ikifilosofinė politikos patirtis ir Leo Strausso požiūris į modernią valstybę

XX a. politinė situacija, Strausso nuomone, yra paradoksali: viena vertus, politika tapo universali – neramumai JAV turi pasekmių Maskvoje, Pekine, Johanesburge bei Londone – o moderni politinė filosofija, turėjusi universalų tikslą palengvinti žmogaus dalią technologijų, materialios gerovės, asmens teisių, laisvų ir lygių tautų bendruomenės kūrimu, iš dalies šį tikslą įgyvendino. Antra vertus, tikėjimas universaliais modernios filosofijos principais pačiuose Vakaruose – susvyravęs. Politinę filosofiją diskreditavo pozityvizmas ir istorizmas¹³⁹. Pozityvistinis požiūris teigia, kad tik eksperimentinio mokslo teiginiai apie tikrovę yra validūs, todėl vertybiniai teiginiai, kaip, pavyzdžiui, universalūs politiniai principai, negali būti tvirtinami kaip teisingi¹⁴⁰. Istoristinis požiūris politinę filosofiją laiko istorinės visuomeninės situacijos funkcija ir neigia jos gebėjimą formuluoti universalius principus¹⁴¹. Straussas neabejotinai laikė tiek istoristinį, tiek pozitivistinį požiūrį nesėkmingais, nenuosekliais filosofiniais projektais¹⁴². Tačiau kokia galėtų būti alternatyva? Svarbi Strausso filosofinio projekto dalis yra ginčo tarp senųjų ir modernųjų (*ancients and moderns*) suaktualinimas. Norint suprasti moderniąją filosofiją, reikia suprasti tai, kad ji yra polemiskai priešinga klasikinei filosofijai, vadinasi, suprasti ir klasikinę filosofiją. Senieji klasikinės filosofijos autoriai, anot Strausso, šiame ginče turi pranašumą – neslegiami filosofinės tradicijos naštos, jie galėjo fenomenus pažinti labiau tiesiogiai¹⁴³.

Straussas kritiškai žvelgė į Apšvietos politinę filosofiją, kuriai, anot jo, būdinga filosofiją subordinuoti praktikai ar istorijai. Apskritai, vengdami teologijos įtakos ir norėdami atgauti filosofavimo laisvę, modernieji filosofijos tikslą pavertė praktiniu – filosofo ir nefilosofo tikslai buvo sujungti į vieną: palengvinti žmogaus dalią, mokslo, technologijų bei žmogaus teisių doktrinos pagalba. Tuo moderni filosofija skiriasi nuo klasikinės – šios tikslas buvo tiesos pažinimas. Klasikinė politinė filosofija turėjo praktiškai orientuotą pusę – ji siekė galėti duoti patarimų

¹³⁸ Ten pat, 131.

¹³⁹ Velkley, 110-111.

¹⁴⁰ Velkley 111, Strauss, *What Is Political Philosophy*, 345-355.

¹⁴¹ Velkley 111; Strauss, *What Is Political Philosophy*, 355; Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 23-50.

¹⁴² Strauss, *What Is Political Philosophy*, 345-355; Strauss, *Prigimtinė teisė ir istorija*, 23-50.

¹⁴³ Velkley 134, Timothy W. Burnas šį Strausso mąstysenos aspektą laiko Husserlio fenomenologinės mokyklos įtakos požymiu. Timothy W. Burns, *The Place of Straus-Kojeve debate in the Work of Leo Strauss*, 29-32.

valdovams ir politinių ambicijų turintiems jaunuoliams – tačiau jos aukščiausias tikslas buvo filosofinis gyvenimas¹⁴⁴.

Velkley nuomone, Straussas bando suformuluoti alternatyvą Heideggerio radikaliai istorizmui, teigdamas, jog esama fundamentalių filosofinių problemų, kurios savo aktualumo nepraranda visais laikais¹⁴⁵. Kadangi fundamentalios problemos lieka problemomis – jos turi kelias sprendimų alternatyvas, o senųjų bei modernųjų ginčas žymi vieną iš svarbiausių tokių alternatyvų priešpriešų – klasikinė filosofija niekuo nepralaimi moderniajai, todėl ji nuolat išlieka aktuali – taip pat ir XX amžiuje. Tačiau kur slypi šios fundamentalios problemos? Straussas jų ieško pirminėje, ikimokslinėje, ikifilosofinėje patirtyje. Strausso požiūriu, ikifilosofinės politinio gyvenimo patirties reflektavimas atveria kelią fundamentalių filosofinių problemų suvokimui. Strausso požiūriu politinė filosofija – tiek klasikinė, tiek modernioji – ir politikos mokslas remiasi ikifilosofine politikos patirtimi: jie neišvengiamai iš ikifilosofinės, ikimokslinės politinės patirties perima tiek politinį žodyną, tiek politinės svarbos kriterijų¹⁴⁶. Trumpame esė, pavadintame „Epilogue“, Straussas sukuria savotišką ikifilosofinės patirties simbolį – „žmogų iš Misūrio“, kuris žino, kad „kaip ir kiekvienas sveiko proto ir nepažeisto regėjimo žmogus gali matyti dalykus tokius, kokie jie yra, ir gali suprasti, kaip jaučiasi jo kaimynai bei artimieji; jis savaime suprantama laiko tai, kad gyvena tame pačiame pasaulyje su įvairiais žmonėmis, ir kadangi jie visi yra žmonės, jie, vienaip ar kitaip, gali suprasti vienas kitą; jis žino, kad jei būtų kitaip, politinis gyvenimas būtų neįmanomas“¹⁴⁷.

Straussas teigia, kad empiricistai politikos mokslininkai turėtų prieštarauti žmogui iš Misūrio – jis juk nemato daiktų „tokių, kokie jie yra“. Jis mato „spalvas, formas ir panašius dalykus“¹⁴⁸, kitaip tariant „sensorinius duomenis“¹⁴⁹. Kad nuo sensorinių duomenų pereitų prie daiktų tokių, kokie jie yra, žmogui iš Misūrio reikia tam tikro ekstrasensorinio pažinimo. Empiricizmas tam tikra prasme žada ekstrasensorinį pažinimą: jis žada nevysiškai sąmoningai sukurtas konstrukcijas pakeisti visiškai sąmoningai sukurtomis konstrukcijomis – miglotai suprantamus daiktus, turinčius ypatybes, pakeisti visiškai skaidrių funkcinių ryšių tarp skirtingų įvykių supratimu. Tačiau empiricizmas atmeta pirminę politinę patirtį – jis negali kasdieniškai skirti politinių nuo nepolitinių reikalų. Dar daugiau, empiricizmo pagrįstumo negalima įrodyti empiricistiškai – empiricizmo pagrįstumą reikia įrodinėti remiantis tuo pačiu filosofiniu pažinimo būdu, kuris remiasi į kasdienį

¹⁴⁴ Velkley 11-14; 112.

¹⁴⁵ Ten pat, 112.

¹⁴⁶ Strauss, *Epilogue*, 216-217.

¹⁴⁷ Ten pat, 211.

¹⁴⁸ Ten pat, 212.

¹⁴⁹ Ten pat.

pažinimo būdą¹⁵⁰. Taigi, anot Strausso, „vienintelis būdas peržengti žmogaus iš Misūrio naivumą yra pripažinti, kad šio naivumo išvengti neįmanoma“¹⁵¹. Kaip nuo sensorinių duomenų pereinama prie daiktų tokių, kokie jie yra, – anot Strausso, „fundamentali mįslė“¹⁵² ir „nė vienas žmogus neturėtų gėdytis pripažinti, jog neturi atsakymo į fundamentalią mįslę“¹⁵³.

Taigi, pozityvistinis mokslas atsiduria paradoksaliaje padėtyje pirminės, kasdienės politinės patirties atžvilgiu: jis, viena vertus, prieštarauja jai neigdamas kasdienio patyrimo pretenzijas į tiesą, antra vertus, remiasi kasdieniu patyrimu perimdamas iš jo sąvokas ir svarbos kriterijus. Kiek kitoks yra senojo, aristotelinio politikos mokslo, arba politinės filosofijos santykis su šia pirmine politine patirtimi. Aristotelinė politinė filosofija yra praktinis mokslas, kuris bando spręsti klausimus, išskylančius kasdienėje politinėje veikloje¹⁵⁴. Pirminė politikos patirtis yra aristotelinės politinės filosofijos pagrindas. Kasdienėje politinėje veikloje žmonės siekia pokyčio arba stabilumo; kai siekia pokyčio, siekia pokyčio į gera; kai stabilumo – išvengti pokyčio į blogą; kas yra „gera“ ir „bloga“ kasdienėje veikloje, dažnai nelaikoma neaiškiu ar sudėtingu dalyku; tačiau, atsakymai į klausimus, „kas yra gera?“ ir „kas yra bloga?“ yra neaiškūs, sudėtingi, o kartais ir prieštaringi; šie klausimai ir yra svarbiausi klasikinės politinės filosofijos klausimai – ji siekia nuo įvairių nuomonių šiais klausimais pereiti prie žinojimo¹⁵⁵. Taigi, klasikinę politinę filosofiją, konkrečiai akcentuodamas Aristotelį, Straussas laiko tinkamesniu keliu pirminės politinės patirties apmąstymui.

Straussas teigia, kad klasikinė politinė filosofija dažnai atmetama manant, jog „mūsų politinė situacija yra visiškai beprecedentė“¹⁵⁶, o beprecedentė situacija reikalauja beprecedenčio politikos mokslo ir politikos filosofijos¹⁵⁷. Tačiau Straussas prieštarauja tokiam požiūriui neigdamas beprecedentį aplinkybių naujumą: „galime sakyti, kad mūsų politinė situacija neturi nieko bendro su jokia ankstesne politine situacija, išskyrus tai, jog ji – irgi politinė situacija“¹⁵⁸. Taigi, Straussas akcentuoja tai, kad pirminė politinio gyvenimo patirtis, nepaisant pokyčių, XX a. lieka aktuali. Politika keičiasi, tačiau ji lieka politika. Polio politiką ir liberalios demokratijos politiką sieja ta pati pirminė, ikifilosofinė, ikimokslinė politikos patirtis. Keičiantis laikmečiams pirminė politikos patirtis išlaiko svarbiausius savo bruožus: „Žmonija vis dar padalinta į tam tikrą skaičių visuomenių, kurias įpratome vadinti valstybėmis, ir kurios yra atskirtos viena nuo kitos aiškiais ir,

¹⁵⁰ Ten pat, 212-213.

¹⁵¹ Ten pat, 213.

¹⁵² Ten pat, 211.

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Ten pat, 206.

¹⁵⁵ Strauss, *What is Political Philosophy*, 343.

¹⁵⁶ Strauss, *Epilogue*, 208.

¹⁵⁷ Ten pat.

¹⁵⁸ Ten pat, 209.

kai kuriais atvejais, sunkiai įveikiamomis sienomis. Tos valstybės vis dar skiriasi viena nuo kitos ne tik visais kitais matomais aspektais, tačiau visų pirma – santvarkomis¹⁵⁹.

Galima pateikti kelis pavyzdžius, kai Straussas nedviprasmiškai teigia, jog klasikinė filosofija yra aktuali svarstant ir tyrinėjant modernią valstybę. Pavyzdžiui, šios temos Straussas imasi atsakydamas į kritiką po veikalo apie Ksenofonto „Hierą“ pasirodymo. Straussas teigia, kad iš klasikų naujai sužinoję, kas yra tironija, galėsime diagnozuoti daugelį šiuolaikinių diktatūrų kaip tironijas¹⁶⁰. Kodėl neužtenka pasakyti, kad diktatūros yra diktatūros? Nes „Socialinis mokslas, kuris negali kalbėti apie tironiją su tokiu pat užtikrintumu, kaip medicina kalba apie, pavyzdžiui, vėžį, negali suprasti socialinių fenomenų tokių, kokie jie yra. Dėl to jis nėra mokslinis. Šiuolaikinis socialinis mokslas atsidūrė būtent tokioje būklėje“¹⁶¹. Taigi, klasikinė politinė filosofija turi sugrąžinti mokslinę kalbėjimą apie tironiją. Bet tai turi būti mokslas, kuris pažįsta „socialinius fenomenus tokius, kokie jie yra“¹⁶². Vadinasi, įtraukiant pirminę, ikifilosofinę politinę patirtį ir remiantis ja. Toks politikos mokslas yra klasikinė politinė filosofija. Vadinasi, klasikinė politinė filosofija pretenduoja būti vieninteliu tikrai moksliniu būdu suprasti modernią politiką.

Atsakydamas į Alexandre'o Kojève'o kritiką, Straussas gina, jo nuomone, klasikinę tobulos politinės santvarkos sampratą¹⁶³. Kojève'as kritikavo Strausso Ksenofonto „Hiero“ interpretaciją teigdamas, kad Simonidas, poetas-filosofas Ksenofonto dialoge duodantis patarimus tironui Hierui, elgiasi kaip „tipiškas intelektualas, kuris kritikuoja realų pasaulį, kuriame gyvena, iš „idealo“ konstruojamo diskurso visatoje, „idealo“, kuriam priskiriama „amžina“ vertė, visų pirma todėl, kad jis neegzistuoja dabar ir niekada neegzistavo praeityje“¹⁶⁴. Straussas atsako, jog Kojève'as neįvertina utopijų reikšmės – utopija aprašo visuomeninę tvarką, kuri yra tiesiog gera, o tironijos utopija – geriausia, ką galima išspausti iš tironijos. Straussas teigia, jog būtent noras padaryti geriausią visuomeninę tvarką įgyvendinama skatino moderniuosius filosofus nuleisti kartelę žmogaus tikslui. Modernieji atsisakė mąstyti apie geriausią santvarką, dėmesį sutelkdami į tai, kas atrodo labiau pasiekiamą. Taigi, moderni filosofija atsisakė klasikinės filosofijos utopiškumo, nes buvo tikimasi, kad dėl to geriausios tvarkos idealas taps įgyvendinamas. Tačiau tai išvirsta neigiamomis pasekmėmis: viena vertus, modernus požiūris galų gale ima naikinti nuo egzistuojančių socialinių aplinkybių nepriklausomo standarto idėją. Antra vertus, klasikinis

¹⁵⁹ Ten pat.

¹⁶⁰ Strauss, *Restatement*, 177.

¹⁶¹ Ten pat.

¹⁶² Ten pat.

¹⁶³ Nasser Behnegar, „Leo Strauss's Decisive Reply to Alexandre Kojève.“ Kn. Timothy W. Burns ir Bryan Paul Frost (sud.), *Philosophy, History, and Tyranny: Reexamining the Debate between Leo Strauss and Alexandre Kojève*. Albany: SUNY Press, 2016, 122; Strauss, *Restatement*, 187.

¹⁶⁴ Alexandre Kojève, „Tyranny and Wisdom.“ Kn. Victor Gourevitch ir Michael S. Roth (sud.) *On Tyranny. Leo Strauss. Including the Strauss-Kojève Correspondence*. New York: The Free Press, 1991, 137

utopizmas turi būti derinamas su suvokimu, kad geriausia įmanoma visuomeninė tvarka galbūt niekada nebus realizuota. Vadinasi net ir nedideli poslinkiai į gerąją pusę yra vertingi. Modernus polinkis žeminti standartą paradoksaliai virsta daug aršesniu utopizmu ir nuosaikumo stygiumi įgyvendinant savo programą praktinėje politikoje¹⁶⁵.

Straussas tik bendrais bruožais nusakė ir neišplėtojo aristoteliškos liberalios demokratijos santvarkos analizės, tačiau jo padėti pagrindai leido to imtis kitiems mąstytojams, pavyzdžiui, kritikuojuant MacIntyre'ui būdingą santvarkos klausimo ignoravimą, Perreau-Saussine'o minimam Harvey Mansfieldui – vienam žymiausių šiuolaikinių Strausso mokinių¹⁶⁶. Mansfieldas piliečius padalina į mažumą sudarantį elitą – ambicingus žmones, kurie „yra pakankamai talentingi, kad galėtų apie save galvoti, kaip apie vienu ar kitu požiūriu išskirtinius“ – ir liaudį – norinčius to, ką turi daugelis, „bet ne daugiau“, pirmenybę teikiančius „ramiam, privačiam gyvenimui“ bei pasitenkinančius savo draugų rodoma pagarba¹⁶⁷. Nors ir remiasi Aristotelium, Mansfieldas akivaizdžiai perima skirtį, kurią tarp džentelmenų ir liaudies daro Straussas, bei, irgi Strausso pavyzdžiu, kompromisą tarp elito ir liaudies valdžios laiko svarbiausiu liberalios demokratijos bruožu. Būtent šių dviejų elementų derinimo klausimas, standarto, kuriuo matuojama tokio derinimo sėkmė, bei antikinės ir modernios mišrios santvarkos skirtumų bei panašumų klausimai tampa tolimesnio Mansfieldo minties vystymo tema¹⁶⁸. Taigi, nors pats tik ribotai nužymėjo, kaip remiantis klasikine filosofija būtų galima suprasti liberaliąją demokratiją, Straussas atvėrė kelią tai padaryti savo pasekėjams.

Straussas, kitaip nei MacIntyre'as, nekritikuoja modernių liberalių demokratijų kaip nepolitinio darinio – jis teigia, kad esama bendrystės tarp liberalių demokratijų ir pusiau-aristokratinė-pusiau-demokratinė santvarkų, kurios, anot jo, visiškai tenkino klasikus: „Klasikai neturėjo iliuzijų dėl tikros aristokratijos (šiam Strausso tekste tapatinamos su geriausia santvarka – A.P.) tapimo realybe. Dėl visų praktinių priežasčių jie buvo patenkinti santvarka, kurioje džentelmenai (taip Straussas vadina išsilavinusį, politikai ir filosofija turintį aristokratų sluoksnį – A.P.) dalinasi galia su liaudimi tokiu būdu, kad liaudis renka magistratus ir tarybą iš džentelmenų tarpo ir reikalauja iš jų ataskaitos kadencijos pabaigoje“¹⁶⁹. Straussas teigia, kad liberali demokratija yra atsidūrusi krizėje, sukėltoje, viena vertus, Strausso nuomone, perdėto egalitarizmo,

¹⁶⁵ Behnegar, 122-125.

¹⁶⁶ Leo Strauss Center, „Harvey Mansfield.“ <<https://leostrausscenter.uchicago.edu/harvey-mansfield/>> [Žiūrėta 2021 01 11]; Conversations with Bill Kristol, „Harvey Mansfield on Leo Strauss and the Straussians.“ <<https://conversationswithbillkristol.org/video/harvey-mansfield-iv/>> [Žiūrėta 2021 01 11]

¹⁶⁷ Harvey C. Mansfield Jr., *The Spirit of Liberalism*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1978, 1-2.

¹⁶⁸ Ten pat, 1-15.

¹⁶⁹ Strauss, *Liberal Education and Responsibility*, 15.

pasižyminčio įsitikinimu, kad paprasti žmonės yra kilnesni už intelektualų elitą¹⁷⁰ ir, kita vertus, ugdymo sistemos, orientuotos į profesinę specializaciją, persiėmusios istorizmu bei nebevertinančios klasikinio išsilavinimo¹⁷¹. Straussas akcentuoja klasikinio išsilavinimo, turinčio sukurti ir regeneruoti „džentelmenų“ elitą, svarbą¹⁷². Straussas čia taip pat seka klasikine tradicija – jo dėmesio centre ne institucinės ar konstitucinės inžinerijos, bet charakterio formavimo klausimas. Taigi, Straussas sugeba formuluoti gaires aristoteliškai modernios valstybės analizei politinių santvarkų požūriu, kurią MacIntyre'as laiko neįmanoma – moderniai valstybei, anot jo, nebūdinga politika aristoteliškąja prasme, todėl jai taikyti aristotelišką santvarkų kategorizavimą būtų neprasminga.

MacIntyre'o filosofijos samprata, lyginant su Strausso, yra istoriškesnė. Filosofijos istoriškumas čia suprantamas kaip, viena vertus, konkretaus filosofijos susisaistymas su konkrečia socialine bei kultūrine aplinka, priklausymas nuo konkrečios mąstymo tradicijos, antra vertus, kiek akcentuojamas filosofijos tikslas artikuliuoti tam tikras socialines problemas ir siūlyti būdus jas spręsti. Paradoksaliai, būtent dėl polinkio į istorizmą vertinant moderniąją politiką MacIntyre'ui kyla problemų, su kuriomis nesusidūria Straussas. MacIntyre'as, kalbėdamas apie liberalių demokratijų politiką, turi nuošalyje palikti aristotelinei-tomistinei politinei filosofijai centrinį santvarkų klausimą¹⁷³. Kaip galima nusakyti, kokia santvarka yra valstybėje, kurioje praktiškai nėra politikos? Straussas, kurio filosofijos samprata leidžia matyti tą pačią politiką graikų miest-valstybėje ir XX a. liberalioje demokratijoje, gali teigti, kad ši santvarka yra kompromisas tarp elito ir tautos valdymo, kad jai kyla pavojus, kai pusiausvyra tarp elito ir liaudies yra išbalansuojama¹⁷⁴ (pavyzdžiui, jakobiniška politinė doktrina teigiančia, kad nesutepti paprasti žmonės yra pranašesni už sofistikuotą elitą¹⁷⁵), gali mėginti nusakyti, kokio ugdymo reikia šiai santvarkai išlaikyti ir, remdamasis klasikine filosofija, liberaliąją demokratiją, kaip santvarką atskirti nuo kitų, tironiškomis laikomų, santvarkų¹⁷⁶.

¹⁷⁰ Ten pat, 22.

¹⁷¹ Ten pat, 22-24; Smith, 186.

¹⁷² Strauss, *Liberal Education and Responsibility*, 14-19.

¹⁷³ Hibbs, 374.

¹⁷⁴ Strauss, *Liberal Education and Responsibility*, 21-22.

¹⁷⁵ Ten pat, 22.

¹⁷⁶ Strauss, *Restatement*, 177, 188-189.

Išvados

Darbo tikslas buvo įvertinti ir susieti skirtumus tarp Alasdairo MacIntyre'o bei Leo Strausso filosofijos sampratų ir šių mąstytojų požiūrio į modernią politiką. Darbe teigiama, jog MacIntyre'o filosofijos samprata pasižymi polinkiu į istorizmą. Šis polinkis nebūdingas Straussui. Straussas kritikuoja istorizmą kaip antifilosofinę ir nenuoseklią laikyseną. MacIntyre'as daugiau dėmesio skiria istorinėms konkrečioms mąstytojų supusioms aplinkybėms ir yra linkęs interpretuoti jų darbus kaip istorinių visuomenių problemų sprendimus. Pavyzdžiui, MacIntyre'as filosofijos ištakų istoriją sieja su sudėtingėjančiomis Antikinės graikijos socialinėmis struktūromis. Polių bendruomenės moralinį žodyną paveldėjo iš herojinių visuomenių, kuriose moraliniai įsipareigojimai buvo siejami su aiškiai apibrėžtais socialiniais vaidmenimis. Tačiau polyje socialiniai santykiai tapo sudėtingesni, socialiniai vaidmenys ne taip aiškiai apibrėžti, tad ir moralinis žodynas – dviprasmiškas, painus bei nenuoseklus. Platonas ir Aristotelis savo darbuose bandė spręsti nenuoseklios moralinės argumentacijos problemas, siūlydami vieningą gero gyvenimo koncepciją ir bandydami aprašyti socialinę struktūrą, kuri galėtų ją palaikyti. Straussas filosofijos ištakas aiškina akcentuodamas mitologinio mąstymo krizę. Ikifilosofiniam mąstymui nepažįstama skirtis tarp prigimties ir konvencijos, o elgesio standartus nurodo papročiai, paremti protėvių ir dievų autoritetais. Tačiau šiais autoritetais abejoti verčia skirtingų bendruomenių skirtingi ir prieštaringi papročiai bei vieni kitiems prieštaraujantys papročių atsiradimą aiškinantys pasakojimai (vienos tautos mite dievai sukūrė žemę, kitos – žemė pagimdė dievus ir t.t.). Vadinasi tradicinių autoritetų normos yra konvencijos, kurios priklauso nuo žmonių valios. Tačiau akivaizdu, kad žmogus nėra pasaulio kūrėjas. Vadinasi, yra ir prigimtis, kuri nepriklauso nuo žmonių valios. Prigimties (pavyzdžiui, kas yra gera žmogui nepriklausomai nuo konvencionalių normų) ir dalykų pradų (priežasčių, kurios būtų visa ko priežastys) paieškos ir yra pagrindinė ankstyvosios filosofijos tema. MacIntyre'as filosofijai priskiria tam tikrą socialinio reformizmo pobūdį, kuris nebūdingas Straussui. MacIntyre'o požiūriu, Platonas ir Aristotelis sprendė konkrečių visuomenių socialines problemas, Strausso – kosmines su prigimtimi bei pradmenimis susijusias problemas. MacIntyre'as labiau linkęs praeities mąstytojų darbus interpretuoti istoriškai bei priskirti filosofijai tikslą spręsti konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis kylančias problemas, o ne, kaip Strausso atveju, amžinuosius klausimus. Be to, skiriasi MacIntyre'o santykis su filosofijos tradicija. MacIntyre'as filosofavimą laiko neatsiejamu nuo konkrečios tradicijos – iš tradicijos paveldimos tiek problemos, tiek sėkmės ar nesėkmės kriterijai. Straussas atsiribojimą nuo tradicijos laiko būtinu autentiškam filosofavimui.

Darbe diskutuojama su Strausso ir MacIntyre'o filosofijos sampratų analize, atlikta Nathano Pinkoskio. Jis teigia, kad, nepaisant skirtingų žodynų, MacIntyre'o bei Strausso požiūriams į istoriją ir filosofiją būdinga simetrija. Šiame darbe atlikta analizė leidžia teigti, jog Pinkoskis neįvertina

masto, kuriuo, kitaip nei Straussas, MacIntyre'as praeities filosofų darbus yra linkęs laikyti istorinių aplinkybių funkcija ir filosofijai priskiria tikslą spręsti konkrečių visuomenių problemas – pavyzdžiui, nenuoseklumo tam tikros kultūros moralinėse ištarse. Be to, Pinkoskis neįvertina priešingų MacIntyre'o bei Strausso požiūrių į filosofijos tradiciją: MacIntyre'as filosofavimą laiko neatsiejamu nuo tradicijos, Straussui būtina atitrūkti nuo tradicijos, kad tai būtų tikras filosofavimas.

Darbe įžvalgos apie MacIntyre'o ir Strausso filosofijos sampratas siejamos su jų požiūriu į politiką. Pagrindinis klausimas, dėl kurio išsiskiria Strausso ir MacIntyre'o požiūriai į modernią valstybę, – ar ši valstybė yra politinis kūnas klasikinės (arba aristotelinės) filosofinės tradicijos požiūriu? Šis nuomonių išsiskyrimas yra neatsiejamas nuo skirtingų MacIntyre'o ir Strausso filosofijos sampratų. MacIntyre'o požiūriu, aristotelinė politinė filosofijos tradicija neatsiejama nuo polio gyvenimo, todėl moderniai valstybei ji nepritaikoma. Moderni valstybė pernelyg nepanaši į polį, kad joje galėtų vykti politika tikrąja to žodžio prasme. Politinis gyvenimas joje atskirtas nuo socialinio gyvenimo. Straussas teigia, kad mūsų politinė situacija gali būti išskirtinė, tačiau tai vis dėlto politinė situacija. Jai būdingos tos pačios įtampos tarp, pavyzdžiui, politikos ir filosofijos, kaip ir poliui. Straussas nelaiko klasikinės filosofijos surišta su kultūrine ir istorine polio aplinka. Klasikinė politinė filosofija kalba apie politinę patirtį kaip politinę patirtį. Strausso filosofijos samprata – pabrėžtinai nevisuomeniška, lyginant su MacIntyre'o – atveria galimybę ne tik kritikuoti liberalią demokratiją, tačiau ir kelius jai taisyti, pavyzdžiui, klasikinio laisvojo ugdymo pagalba.

Darbe apjungiamos dvi ankstesnių tyrimų kryptys, lyginusios MacIntyre'ą ir Straussą, teigiant, kad tarp skirtingų šių dviejų mąstytojų filosofijos sampratų ir skirtingų požiūrių į modernią politiką esama ryšio. Tai bene svarbiausias šio darbo įnašas į akademinės literatūros lauką. MacIntyre'o polinkis į istorizmą reiškia, kad jis yra linkęs praeities mąstytojų – pavyzdžiui, Aristotelio – darbus interpretuoti kaip konkrečių istorinių bendruomenių problemų sprendimus. Moralės filosofija suponuoja tam tikrą socialinę sanklodą. Aristotelio moralės filosofija suponuoja polio socialinę sanklodą. Tačiau moderni valstybė smarkiai skiriasi nuo polio – visų pirma, savo dydžiu, bet labiausiai tuo, kad piliečių nesaisto bendros kasdienio gyvenimo praktikos. Todėl aristoteline tradicija paremtos moralės teorijos įgyvendinimui reikalinga bendruomenė, vienaip ar kitaip primenanti polio bendruomenę. Moderni valstybė, kuri yra nieko bendra tarpusavy neturinčių individų suma, kurioje nėra visus piliečius vienijančių praktikų, kuriose galėtų kilti bendrasis gėris, taigi, moderni valstybė, kurioje nėra bendrojo gėrio, negali suteikti savo piliečiams dalyvavimo bendrojo gėrio siekime patirties. Ji negali suteikti jiems politinės veiklos patirties, tikrąja, aristoteline prasme. MacIntyre'o supratimu, Aristotelis neskiria socialinių ir politinių santykių: polio piliečių bendruomenėje visus sieja bendros praktikos ir per jas gaunami bendrieji gėriai.

Moderni valstybė yra sudaryta iš nieko bendra tarpusavy neturinčių individų, kurių nesieja jokios bendros praktikos, taigi nėra jokių bendrųjų gėrių. Aristoteliškai suprasta politinė veikla, kaip veikla nukreipta į bendrąjį gėrį, modernioje valstybėje neįmanoma, nes nėra bendrojo gėrio. Moderni valstybė netgi yra kliūtis kurtis mažosioms bendruomenėms, kuriose bendrų praktikų ir bendrojo gėrio politika būtų įmanoma. Tad ką daryti su modernia valstybe? MacIntyre'as nepateikia jokios programos. Perreau-Saussine'as, Manent'as ir Hibbsas kritikuoja MacIntyre'ą dėl to, kad, bandydamas atgaivinti aristotelinę etikos tradiciją, jis vengia nuo Aristotelio etikos neatsiejamą politikos temas ir svarbiausio jos aspekto – geriausios santvarkos, kaip realių santvarkų vertinimo mato, sampratos.

Strausso požiūriu, moderni valstybė yra politinis darinys kaip ir antikinės Graikijos polis. Kitaip nei MacIntyre'as, Straussas nemano, kad klasikinė politinė filosofija yra nepritaikoma moderniai valstybei. Jo supratimu, filosofija yra nuo žmogiškos būties neatsiejamų ir šia prasme amžinų klausimų kontempliavimas bei sprendimų paieška. Politika yra viena iš svarbiausių tokių klausimus keliančių sričių. Pavyzdžiui, politinis gyvenimas reiškia bandymą siekti gėrio ir vengti blogio. Bet klausimas „kas yra gera politika?“ yra kontraversiškas – tai viena iš politiniame gyvenime neišvengiamų įtampų, vienas iš amžinųjų klausimų. Kadangi šie klausimai aktualūs visais laikais, klasikinė filosofija lieka aktuali siūlydama savo sprendimus. Visos politinės situacijos ypatingos, tačiau politinė filosofija bando spręsti politikos, o ne konkrečios politinės situacijos problemą. Todėl, Strausso požiūriu, aristoteliškas santvarkų kategorizavimas pritaikomas ir moderniai valstybei.

Su šiuo nesutarimu galima sieti ir skirtingą Strausso bei MacIntyre'o santykį su filosofija kaip tradicija. MacIntyre'as visą intelektualinę veiklą laiko neatskiriama nuo tam tikrų mąstymo tradicijų. Mintis apie tradiciją suponuoja, kad yra istorija – tam tikra istorinė įvykių seka, kuri suteikia prasmę ir aiškumą vienokiai ar kitokiai veiklai. Taigi, istorinės aplinkybės, kuriose vystėsi tradicija, yra svarbios norint ją geriau suprasti. Straussui filosofija reiškia bandymą žengti anapus tradicijos į pasaulį toki, koks jis yra iš tiesų. Todėl istorinės aplinkybės nėra tokios svarbios – filosofavimas suponuoja prigimties, kurią galima bandyti pažinti, idėją. Politikos prigimtis atsiskleidžia apmąstant tam tikras pirmines politines patirtis, tokias kaip, pavyzdžiui, politinėje veikloje neišvengiamai kylantis gėrio klausimas. Todėl Straussas, kitaip nei MacIntyre'as, nevengia jos apibūdinti remdamasis aristotelišku santvarkų kategorizavimu: liberali demokratija yra mišri santvarka, derinanti demokratinę liaudies valdžią su aristokratinę elito valdžia. Be to, Straussas bandė į politinės mąstysenos lauką sugrąžinti klasikinę tironijos sampratą ir teigė, kad ji lygiai taip pat aktuali vertinant daugelį modernių valstybių – pavyzdžiui, komunistines diktatūras. Nors modernios valstybės santvarkos klausimą aptarė tik bendrais bruožais, Straussas atvėrė galimybę kitiems

autoriams – pavyzdžiui, Harvey Mansfieldui – plėtoti tokią modernios liberalios demokratijos sampratą.

Literatūros sąrašas

Behnegar, Nasser, „Leo Strauss’s Decisive Reply to Alexandre Kojève.“ Kn. Timothy W. Burns ir Bryan Paul Frost (sud.), *Philosophy, History, and Tyranny: Reexamining the Debate between Leo Strauss and Alexandre Kojève*. Albany: SUNY Press, 2016, 119-155.

Burns, Timothy W., „The Place of Straus-Kojeve debate in the Work of Leo Strauss.“ Kn. Timothy W. Burns ir Bryan Paul Frost (sud.), *Philosophy, History, and Tyranny: Reexamining the Debate between Leo Strauss and Alexandre Kojève*. Albany: SUNY Press, 2016, 15-50.

Conversations with Bill Kristol, „Harvey Mansfield on Leo Strauss and the Straussians.“ <<https://conversationswithbillkristol.org/video/harvey-mansfield-iv/>> [Žiūrėta 2021 01 11]

Hibbs, Thomas S., „MacIntyre, Aquinas, and Politics.“ *The Review of Politics*, 66 (3), 2004, 357-383 <https://www.jstor.org/stable/4149187?seq=1#metadata_info_tab_contents> [Žiūrėta 2020 01 11]

Kennicott, Phillip „A Strauss Primer, With Glossy Mansfield Finish.“ Washington Post, 2007. <<https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/08/AR2007050802282.htm>> [Žiūrėta 2021 01 11]

Kojève, Alexandre, „Tyranny and Wisdom.“ Kn. Victor Gourevitch ir Michael S. Roth (sud.) *On Tyranny. Leo Strauss. Including the Strauss-Kojève Correspondence*. New York: The Free Press, 1991, 135-176.

Leo Strauss Center, „Harvey Mansfield.“ <<https://leostrausscenter.uchicago.edu/harvey-mansfield/>> [Žiūrėta 2021 01 11]

MacIntyre, Alasdair, „The ends of life, the ends of philosophical writing.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *The Tasks of Philosophy. Selected Essays. Volume I*. 2 leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 125-142

MacIntyre, Alasdair, *Trumpa etikos istorija*. 2 leid. Vilnius: Charibdė, 2014.

MacIntyre, Alasdair, *After Virtue*. 13 leid. London: Bloomsbury Academic, 2018.

MacIntyre, Alasdair, *Dependent Rational Animals*. London: Duckworth, 1999.

MacIntyre, Alasdair, „First principles, final ends.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *The Tasks of Philosophy. Selected Essays. Volume I.* 2 leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2007

MacIntyre, Alasdair, „Epistemological crises, dramatic narrative and the philosophy of science.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *The Tasks of Philosophy. Selected Essays. Volume I.* 2 leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 3-23.

MacIntyre, Alasdair, „Natural law as subversive: The case of Aquinas.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *Ethics and Politics: Selected Essays. Volume II.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 41-63, <doi:10.1017/CBO9780511606670.004> [Žiūrėta 2021 01 11]

MacIntyre, Alasdair, „Epistemological crises, dramatic narrative and the philosophy of science.“ Kn. Alasdair MacIntyre, *The Tasks of Philosophy. Selected Essays. Volume I.* 2 leid. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 3-23.

Manent, Pierre, „Pierre Manent on Raymond Aron and Leo Strauss.“ Veogelin View, 2015. <<https://voegelinview.com/pierre-manent-on-raymond-aron-and-leo-strauss/>> [Žiūrėta 2020 01 11]

Manent, Pierre, „Préface.“ Kn. Émile Perreau-Saussine, *Alasdair MacIntyre: une biographie intellectuelle.* Paris: Presses Universitaires de France, 2015. <https://www.amazon.com/dp/B01AJE0F9C/ref=pe_385040_118058080_TE_M1DP> [Žiūrėta 2020 01 11]

Manent, Pierre, „Krikščionybė ir demokratija: kelios pastabos religijos politinės istorijos klausimu, arba moderniosios politikos religinės istorijos klausimu.“ Kn. Vladimiras Laučius (sud.) *Tradicijos likimas. Konservatyvios minties metmenys.* Vilnius: Aidai, 2001, 233-263.

Mansfield Jr., Harvey C., *The Spirit of Liberalism.* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1978.

Meier, Heinrich, *Leo Strauss and the Theologico-Political Problem.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Perreau-Saussine, Émile, *Alasdair MacIntyre: une biographie intellectuelle.* Paris: Presses Universitaires de France, 2015. <https://www.amazon.com/dp/B01AJE0F9C/ref=pe_385040_118058080_TE_M1DP> [Žiūrėta 2020 01 11]

Pinkoski, Nathan J., „Alasdair MacIntyre and Leo Strauss on the Activity of Philosophy.“ *The Review of Politics*, 82, 2020, 97-122.

Pinkoski, Nathan J., „Manent and Perreau-Saussine on MacIntyre’s Aristotelianism.“
Perspectives on Political Science, 48:2, 2019, 125-135.
<<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10457097.2018.1563402>> [Žiūrėta 2020 01 11]

Smith, Steven B., *Reading Leo Strauss*. 2 leid. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2007.

Strauss, Leo, „Epilogue.“ Kn. Leo Strauss, *Liberalism Ancient and Modern*. 3 leid. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1995, 203-223.

Strauss, Leo, „Liberal Education and Responsibility.“ Kn. Leo Strauss, *Liberalism Ancient and Modern*. 3 leid. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1995, 9-25.

Strauss, Leo, „Political Philosophy and History.“ *Journal of the History of Ideas*, 10 (1), 1949, 30-50.

Strauss, Leo, *Prigimtinė teisė ir istorija*. Vilnius: Tyto Alba, 2017.

Strauss, Leo, „Restatement.“ Kn. Victor Gourevitch ir Michael S. Roth (sud.) *On Tyranny. Leo Strauss. Including the Strauss-Kojève Correspondence*. New York: The Free Press, 1991, 177-212.

Strauss, Leo, „What Is Political Philosophy?“ *The Journal of Politics*, 19 (3), 1957, 343-368.
<<http://www.jstor.org/stable/2126765>>.

Tessitore, Arestide, „MacIntyre and Aristotle on the Foundation of Virtue.“ Kn. Arestide Tessitore (sud.), *Aristotle and Modern Politics: The Persistence of Political Philosophy*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2002, 156, cituota iš Nathan J. Pinkoski, „Alasdair MacIntyre and Leo Strauss on the Activity of Philosophy.“ *The Review of Politics* 82, 2020, 103.
<<https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-politics/article/alsadair-macintyre-and-leo-strauss-on-the-activity-of-philosophy/0F32081E91BB64AD35AE7CB19BFA38F8>> [Žiūrėta 2021 01 11]

Velkley, Richard L., *Heiddeger, Strauss, and the Premises of Philosophy. On Original Forgetting*. Chicago: The University of Chicago Press, 2011.

Reziუმé anglų kalba

This paper analyzes the differences between conceptions of philosophy and attitudes towards modern politics of Alasdair MacIntyre and Leo Strauss. It is argued that MacIntyre's conception of philosophy is characterized by a tendency toward historicism uncharacteristic of Leo Strauss. It is also argued that MacIntyre faces problems in his work in assessing the modern state from the point of viewpoint of Aristotelian classification regimes. Leo Strauss avoids such a problem. This difference is due to MacIntyre's propensity for historicism. Because MacIntyre constructs his theory on the basis of the Aristotelian tradition of philosophy, and interprets the most important of these traditions more historically than Strauss, MacIntyre cannot apply their philosophical insights to the modern state, which is vastly different from the ancient Greek pole. Strauss avoids this problem because, in his understanding, classical philosophy reflects on the human experience of politics, which is characterized by certain features independent of historical circumstances.